

Leonid Cypkin

Most přes
řeku Něroč
a jiné prózy

PROSTOR

EDICE
střed
●

Leonid Cypkin
Most přes řeku Něroč
a jiné prózy

přeložil Jakub Šedivý

PROSTOR | PRAHA | 2017

THE BRIDGE OVER THE NEROCH
Copyright © The Estate of Leonid Tsyppin, 2012
All rights reserved

Czech edition © PROSTOR, 2017
Translation © Jakub Šedivý, 2017

ISBN 978-80-7260-370-1

Knihu finančně podpořilo

Ministerstvo kultury České republiky.

Kniha vychází pod záštitou Nadace Michaila Prochorova v rámci programu TRANSCRIPT na podporu překladů ruské literatury.

Mikhail
Prokhorov
Fund

transcript

Most přes řeku Něroč

1

Pach metra roku tisíc devět set sedmdesát dva je stejný jako pach metra roku tisíc devět set třicet šest a já na okamžik zažívám úplně stejný pocit bezdůvodného a pronikavého štěstí jako tenkrát v onom roce třicet šest a mám pocit, že každou chvíli z něj vyjdu ven a ocitnu se pod oslepujícím červencovým sluncem blízko stanice metra Sokol - proč jsem tam tenkrát byl, si nepamatuju - vzpomínám si jen na to oslepující slunce, nové vysoké domy, které jsem nikdy neviděl, a chuť na jazyku až pálícího esky-ma - eskymo se sežene jenom v Moskvě, nikde jinde, je to skoro synonymum Moskvy - proč si jen ani v nejmenším nedokážu připamatovat tváře těch, kteří se mnou jezdili ve vagonech metra, stoupali po eskalátorech a kráčeli po ulicích? Jak vypadali? Komu se podobali? Hrdinům z filmů *Cirkus* nebo *Celý svět se směje* s neúměrně širokými kravatami (které se u nás opět nosí), v neforemných kalhotách a s naivními a bezstarostnými tvářemi plnými víry ve šťastnou budoucnost, nebo Natalii Rozenelové - v dlouhých šatech, s krátkým sestřihem a s očima doširoka otevřenýma úžasem? Usilovně namáhám paměť, ale je to marné: nevybavuji si žádné tváře, žádné šaty, žádné lidi. Co za to může - moje zapomnětlivost, nebo zapomnětlivost dějin? A nevymizím přesně takhle já i moji spolucestující ve vagonu metra v roce sedmdesát dva z paměti školáka v nylonové bundě, který v téhle chvíli sedí naproti mně? - má

už téměř moderní účes a já v jeho rysech začínám vidět studujícího mladíka, hubeného a vysokého, jako byla celá ta generace, jak si nedbalým pohybem hlavy upravuje rozčuchané vlasy, a pak ho vidím už nikoli jako studenta, ale muže, novomanžela se snubním prstenem a se síťovkou v ruce, jak pospíchá s nákupem domů - a také on, stejně jako já, zmizí z paměti těch, kteří ho kdy uvidí, a na chvíli si představuju všechny z tohohle vagonu - ustarané i bezstarostné, ty, kteří se právě rozešli s dívkou, i ty, co jedou na schůzku, co debatují o ranní pracovní poradě, cestují s výkresy, deskami, konspekty, s přichystanými advokátskými proslovy vytištěnými na dvaadvaceti stranách - tužka klouže po rádcích a podtrhuje obzvlášť důležitá místa, na která je během zasedání třeba klást důraz - na okamžik si je představuju, jak leží ve stejné poloze - s rukama zkříženýma na prsou, s dozadu zakloněnou hlavou, se žlutými tvářemi jako z vosku - a jak všichni, někteří dříve a jiní později, jako na povel zmizí a nic po sobě nezanechají, a stejně tak zmizí davy lidí korzující o svátcích po širokých ulicích - a někdy si představuju, že všichni ti, co se mnou v tomhle vagonu jedou, jsou dvounozí živočichové oblečení do šatů, s aktovkami a taškami v ruce.

2

Nerovná lesklá kamenná dlažba prudce klesá k řece. Na samém kraji dláždění, přilepený k chodníku, jede na kole tlustý krátkonohý chlapec s chorobnými kruhy pod očima. V uších mu zní tlukot srdce jako úderý kladiva, nohou šlape na brzdu, rachotící

povozy ho předjíždějí, ale jemu se zdá, že se řítí neuvěřitelnou rychlostí, že všechny a všechno předjíždí, takhle mu to bude připadat celý život, protože jeho ješitnost mu nikdy nedovolí smířit se s vědomím vlastní slabosti. Když úspěšně sjede dolů, vjede s tváří vítěze na dřevěný most - dole protéká Něroč, úzká říčka, která není zanesená ani na jediné mapě, dokonce ani na té nejpodrobnější, a to je chlapci trochu líto, protože i když ke konci léta trčí z vody zrezivělé konzervy a rozbité láhve ovinuté řasami, na jaře se řeka rozlévá doširoka, zaplavuje nejen městský park, ale i domky za parkem, je stále mohutnější, velká tmavá voda sahá až k dlažbě mostu, obrovské kry narážejí do jeho pilířů tak, až se most třese, po řece plují stromy vyvrácené i s kořeny, klády a prkna - v takových dnech může s Něročí soupeřit jedině Volha, kterou chlapec nikdy neviděl. Když přejede most, zahne doleva, opře se do pedálů a stoupá do kopce k neobvyklé budově opery, jež připomíná starobylý zámek - před několika dny na náměstí před operou, kde se teď projíždějí místní floutci, z nichž mnozí jezdí bez držení a pohyb bicyklu usměřňují jenom sotva postřehnutelným pohybem trupu, učil chlapce jezdit na kole Tusik, bratranec jeho matky - Tusik běžel, jednou rukou držel kolo za sedlo a druhou za říditka, byl celý zpocený, protože nebylo vůbec lehké udržet bicykl s tlustým chlapcem v rovnováze, chvílemi ho musel strhávat na sebe, podruhé zase od sebe odstrkovat, aby na něj chlapec s kolem nespádl, a pořád opakoval to samé: „šlapej, Gavriilo“, a třebaže se chlapec ve skutečnosti Gavriila nejmenoval, slyšel v tom výkřiku něco drsnějšáckého, co ho stavělo na roveň s Tusikem - muži si navzájem hned porozumí - a usilovně šlapal do pedálů,

jeho kolo stále častěji získávalo jistotu, takže ten, kdo ho učil, už kolo nedržel, jenom ho přidržoval za sedlo, a chlapci se tu a tam dokonce zdálo, že mu to jenom překáží, a tak šlapal ještě usilovněji, až na krátký okamžik z Tusikova opatrovnictví úplně unikl - ten, co ho učil, běžel zkrátka vedle něho a chlapec vůbec nemohl uvěřit, že jede sám, bez cizí pomoci, bylo to, jako kdyby najednou zamával rukama, vznesl se nahoru a letěl - a následkem té spalující a nečekané nabyté svobody, která mohla skončit nezdarem, mu bylo hrozně a zároveň sladce - ohlédl se - Tusik neběžel, dokonce ani nešel, ale stál - jeho postava se každou vteřinou zmenšovala, rukou mu naznačoval: „šlapej rychleji!“ - a když chlapec ztratil rovnováhu, spadl na asfalt a do krve si rozbil kolena, Tusik k němu pokaždé přiběhl, pomohl mu vstát a všechno začalo zase nanovo. Tusik byl vysoký, v každém případě byl z celé rodiny nejvyšší, měl tmavé rovné vlasy, které mu volně padaly do čela a zakrývaly je, hluboce posazené klidné šedivé oči, v nichž se občas mihlo něco nespoutaného - jeho děda byl donský kozák - Tusik uchovával dědovu fotografii ve zlatém medailonku, který dostal od matky - chlapec ho rád otevíral a prohlížel si ji: donský kozák měl tvář s vystouplými lícními kostmi, dlouhé kníry jako Taras Bulba a světlé oči, posazené ještě hlouběji než Tusik - chlapec byl na tohle příbuzenství neobyčejně pyšný, třebaže v chlapcově rodině tohohle dědu nikdo nikdy neviděl - aby se jeho dcera, Tusikova matka, mohla vdát, musela přijmout židovskou víru, jenže podle všeho z toho donský kozák velkou radost neměl, protože se u nich ani jednou neobjevil, a Tusik od té doby, co mu ve dvou nebo třech letech zemřeli rodiče, žil

v rodině své tety, chlapcovy babičky - babička milovala Tusika víc než své dcery, přinejmenším to tvrdila - možná ho měla tolik ráda kvůli jeho klidné, mírné povaze, a možná i kvůli tomu, že když se stal sirotkem, mohla se cítit jako dobrodinka. Jakmile chlapec vjel na náměstí před operou, připojil se k těm, kteří kroužili kolem parčíku - za necelý rok bude v budově opery rozmístěn německý generální štáb a chlapcova rodina, v té době už odsunutá pryč, dostane v ten jasný, podzimem vonící den, naplněný předtuchou zimy jednačtyřicátého roku, od Tusika korespondenční lístek - jediný korespondenční lístek napsaný jeho pečlivým, doleva nakloněným rukopisem - Tusik je bude prosit, aby si nedělali starosti, u něj že je všechno v pořádku, a jak se prý mají oni a co máma? - tak říkal chlapcově babičce - a na druhé straně toho koresponděáku bude jeho rukou napsaná zpáteční adresa: „247. PLO“ - až po dotazech u známých se vysvětlí, že PLO je prapor letištní obsluhy, a chlapec se pak celou dobu bude snažit udělat si představu, jaké tam má asi Tusik povinnosti - kdovíproč si bude myslet, že Tusik přenáší bedny s municí nebo zametá přistávací plochu, jenže Tusik byl přece velitelem, třebaže nižším velitelem - vždyť během polských událostí sloužil v armádě a získal hodnost důstojníka - chlapec se dobře pamatoval na Tusikovu malou fotografii s touhle hodností na výložkách i na pilotce, švihácky posunutě našikmo - tu fotografii se jim podařilo získat od nějakých vzdálených příbuzných, zvětšili ji, udělali z ní takřka portrét - leží teď u mojí mámy pod sklem na psacím stole vedle jiných fotografií a jedné společné rodinné fotky - chlapec je na ní ještě úplný kluk, hubený, v námořnickém oblečku a s odstávajícíma

ušima. A když podzimní bláto, které sahalo až po kolena, začalo na předměstských ulicích uralského města namrzat, když se na zdech pokoje, ve kterém žila chlapcova rodina, začala objevovat jinovatka a předtucha předčasné zimy se proměnila v mimořádně předčasnou zimu - možná to takhle na Urale bylo vždycky - když ulice a střechy jednopatrových dřevěných domů s ozdobnými rámy oken a dveří pokryl sníh, když na trhu zakoupené chrastí se dalo snadno přivést na dětských sáňkách a mléko se prodávalo ve tvaru poloprůhledných ledových placek, přišel celý svazek dopisů a pohledů s razítkem „Adresát odjel“ - rodině však tehdy ani nepřišlo na mysl, že by mohl být Tusik mrtvý, dokonce i když válka skončila, ještě všichni doufali a vyptávali se, to až později se jim podařilo zjistit, že do prostoru jednotky, ve které Tusik sloužil, v noci nečekaně vtrhly německé tanky. Tusik a další vojáci byli ubytovaní v chatrčích na kraji vesnice - chlapec si usilovně zkoušel představit výraz Tusikovy tváře v poslední minutě jeho života, kdy tank najel na chatrč a zprava i zleva jezdil svými pásy přes všechny, kteří byli uvnitř, nebo v momentě, kdy Tusika vedli na popravu zastřelením, protože byl velitel, komunista a Žid, takže ho nemohli vzít do zajetí, výraz jeho tváře před smrtí si však představit nedokázal, vždyť Tusik ho dovedl položit jedním prstem na lopatky, byl nejvyšší nejenom v chlapcově rodině, ale v celém domě, a když za chlapcem chodili spolužáci, nechával dveře svého pokoje schválně otevřené, aby Tusika zahlédli, když šel kolem po chodbě. Tusik nemohl zemřít cizí rukou - byl ze všech nejsilnější! Chlapec se téměř svým myšlenkám smutně pousmál, protože v době, kdy už byly okolnosti Tusikovy smrti známé, přestal

být chlapcem. I dnes se mi o Tusikovi často zdá, ten sen je pokaždé stejný: vím, že zahynul, zároveň je ale s námi - bydlí v našem předválečném bytě, není ovšem úplně živý, jen tam jakoby přebývá - objevuje se pouze v noci, cizí a nepolapitelný - nijak se mi nedaří si s ním promluvit, dokonce ho ani nevidím - spí na svém obvyklém místě, proleželé pohovce, ze které trčí pružiny, v obrovském pokoji - větším, než jsou dnešní třípokojové byty, a rozděleném na dvě části paravánem, za kterým bydlí babička s dědečkem - právě na téhle pohovce chlapci názorně předváděl, jak bojovat, když ho jednou rukou složil na lopatky a potom ho svíral a tiskl a přitom vydával hrozivé zvuky - vcházím do tohohle pokoje, ale pohovka je prázdná - je na ní jenom zvalené prostěradlo a trčí z ní péra, a já matně tuším, ne, vím to přesně, že Tusik je u své přítelkyně, někde tam je, rozmlouvá s ní a zase je všechno jako dřív - babička byla moc spokojená, že se Tusik na důkaz poslušnosti s tou ženou neoženil, třebaže se s ní několik let scházel, babičce se ale nelíbila - myslela si, že Tusika nemiluje a že s ním je z nějaké zjištěnosti - ta žena byla nakrátko ostříhaná a měla brýle, ale i v brýlích nepatrně mhouřila oči - Tusik k ní někdy chodil společně s chlapcem, který kvůli ní na Tusika tajně žárlil a snad právě proto k ní cítil velikou úctu, a kromě toho v ní muselo být něco neobyčejného, když ji Tusik miloval - babička ovšem s hrдостí vyprávěla o svých značně volných názorech na život - však ji také v rodině všichni považovali za velmi liberální osobu se sklonem k hlubokomyslnému zobecňování - velmi ráda pronášela věty poučného a filozofického rázu, jako například „kdo nectí otce svého nebo matku, ten si nezaslouží království nebeské“,

nebo „*c'est la vie*“, případně další sentence podobného druhu, a jindy zase přistupovala k pianinu a svými pakostnicí zkřivenými prsty hrála romanci, jedinou, která jí podle jejích vlastních slov z kdysi rozsáhlého repertoáru zbyla; v téhle romanci se zpívalo o víle, která žila na břehu řeky, a o nějakém Markovi, v jehož náruči se vášnivě svíjela – chlapec nemohl nikterak pochopit, proč se vlastně víla v jeho rukách svíjela – babička nezpívala, spíš za doprovodu hudby recitovala, a pasáže, které recitaci doprovázely a měly vyjádřit veškerou hloubku ať už Markova či vílina citu, nebo snad obou zároveň, hrála babička falešně, její zkřivené prsty nebyly schopné držet krok s rozvíjenou hudební myšlenkou díla a nestrefovaly se do patřičných kláves – babiččini rodiče, kteří se považovali za pokrokové lidi své doby, učili hře na klavír obě své děti, a když bylo babičce osmnáct, poslali ji do Paříže, kde dokončila stomatologické kurzy a naučila se kouřit – občas po obědě posílala chlapce do svého pokoje pro cigaretu a sirky – aby nemusel nosit sirky zpátky, vracel se do jídelny se zapálenou cigaretou – moje žena nemůže dodnes mé matce odpustit, že něco takového trpěla – babička si své nabyté nezávislosti cenila nadě vše – skýtala jí možnost chovat se shovívavě, s klidem filozofa k dědečkovi, který byl v rodině považován za skrblika, házel po babičce kvůli její rozhazovačnosti talíře, což doprovázel jedinečnými nádvávkami v hebrejštině, a tu a tam projevoval sklon k poučným aforismům, z nichž měl v největší oblibě následující: „Tak tonou malá dítka, když se koupou v létě“ – větu, která v naší rodině koluje dodnes. Kníratý dědeček byl porodníkem a gynekologem – často s sebou chlapce bral na návštěvy a on pak

seděl v drožce s lakovanou střechou a s dutými ob-
ručemi kol, hleděl na široká záda kočího a trpělivě
čekal před nějakým dřevěným domem na předměst-
ské nevydlážděné ulici, až dědeček vyšetří pacientku,
protože měli před sebou ještě zpáteční cestu, na kte-
ré vždycky předjeli všechny tažné povozy, ba dokon-
ce i mnohé drožky, a někdy ho dědeček bral večer
s sebou na procházku - jeho vysoké boty bez šně-
rování, které byly k neroztrhání, příjemně vrzaly, oni
dva kráčeli po hlavní ulici města a téměř všichni,
kteří šli proti nim, především ženy, dědečka zdravili
první - chlapci bylo příjemné, že jeho dědečka zná
celé město - když dědečka pohřbívali a jeho hlava
s řídkými prameny šedivých vlasů vlajících v prosin-
covém větru se kymácela ze strany na stranu a tu
a tam narážela do stěn rakve, protože pohřební vůz
jel po dlažebních kostkách - chlapci bylo divné, že
to dědečka nebolí a že mu není v tom mrazu jen
v obleku zima, šel hned za pohřebním vozem s čer-
nými točitými sloupky podepírajícími stejně černou
střechu, před orchestrem a smutečním průvodem,
který se určitě táhl přes několik čtvrtí - ženy vybí-
haly ze vchodů a branek, spínaly ruce, vzdychaly
a hořekovaly: „Můj ty bože, vždyť je to doktor, kte-
rý mi pomáhal při porodu!“ - a chlapce těšilo, že
jde za zvuků orchestru v čele takového velkého pro-
cesí a že jeho dědečka vyprovází celé město - ostat-
ně o tom, že ženy nařikaly, věděl hlavně z rodinného
vyprávění, protože sám se na to nepamatoval, nic-
méně já teď ty vzdychající a hořekující ženy seřaze-
né ve špalírech podél chodníku, jako by čekaly na
průjezd kosmonauta, vidím jasně - před smrtí děde-
ček požádal o morfium, aby uspíšil svůj konec, a za-
tímco kdosi šel do lékárny, zavolal k sobě vnuka,

aby se s ním rozloučil - chlapec, který se k němu naklonil, si dotek pichlavých dědečkových vousů zapamatoval na celý život - přesně za rok, v ten samý den, se jim ztratil psík, malý, bílý s černými skvrnami - na linoleu tu a tam nechával loužičky připomínající svým tvarem osmičku - po návratu z pohřbu domů se naobědvali, protože všem z dlouhého pobytu na mrazu značně vyhládlo - chlapec nezapomněl, že jako hlavní chod byly karbanátky a že je jedl s chutí - ostatně je zcela možné, že o obědě i o karbanátcích se dozvěděl později od své tety. Se svým mužem přijela z Moskvy druhý den po dědečkově smrti brzy ráno vlakem, který na své trase od jedné hranice k druhé projížděl jejich městem - tehle transsibiřský expres se sice chlapci ani jednou nepoštěstilo zahlédnout, ale kdovíproč si myslel, že se skládá ze žlutých dřevěných vagonů se zrcadlovými okny - dědeček umřel v noci hned potom, co mu píchnli morfium, v té době už chlapec spal, a když se probudil, byla už teta u nich, jako by tu bydlela odjakživa - jednou mu přivezla v kleci kanárka - když kanárek chcípnul, rozřízli mu z nějakého důvodu břicho a zjistili, že je plné červů - chlapec nutil tetu kreslit - číhal, až bude mít volnou chvíli, a hned ji obklopil sešity na kreslení nebo listy papíru - při kreslení jezdila v ústech jazykem sem a tam a někdy ho i vystrčila, což vypadalo moc roztomile - i chlapec při psaní úkolů vystrkoval špičku jazyka, obzvlášť když se hodně snažil, a teta mu říkala, že to má po ní, a on byl na to hrdý, protože podle předlohy dovedla naprosto věrně nakreslit vázy nebo poháry s kytkou, někdy při tom používala dokonce barvy, ale když ji chlapec prosil, ať něco nakreslí jen tak, říkala, že umí jenom obkreslovat - později se

chlapec dozvěděl, že se zabývá oborem, který se nazývá uměnověda – když jako dospělý přijížděl do Moskvy, často ho s sebou brávala na vernisáže, jubilejní večery nebo umělecké debaty, protože si myslel, že jeho pravým posláním je malířství, a ona v něm tu myšlenku podporovala, a pokud ho seznamovala s některým ze svých kolegů, představovala ho jako svého duchovního syna – přitom ho shovívavě poplácávala po ramenu, třebaže byla mnohem menší, a začala vyprávět historku o tom, jak ho považovali za jejího řidiče – nosil tenkrát kabát, který si koupil během evakuace – nebo když z okna taxíku spatřili kamsi spěchající, pobíhající nebo ve frontě stojící lidi, říkala mu, že každý z těch lidí má svůj vlastní život – někdo z nich určitě pochoval svou matku a jiný zas pospíchá na schůzku: „Pamatuješ, jako u Cézanna nebo Čechova...“ – že ve skutečnosti život má celou paletu barev a že tohle mohou pochopit díky své duchovní spřízněnosti jenom oni dva, ona a on, a že když sedí v taxíku, tak sice litují lidi, kteří jdou pěšky nebo stojí ve frontě, jenže jejich lítost je jaksi moc abstraktní, meditativní, tolstojovská – přitom udělala velmi výrazné gesto rukou, jako by na dlani vážila kolo sýra, nebo dokonce celou homoli cukru – prsty měla stejně zkřivené jako babička, i když tenkrát ještě nemohla mít pakostnici – v podstatě mělo to gesto zřejmě svědčit o existenci jakési nadmíru vytríbené filozofie, srozumitelné jenom jim dvěma – nejspíš šlo o jakési babiččino důkladnější *c'est la vie* – a když byl někdo ze známých nemocný nebo umíral a ona se připravovala na generální zkoušku nebo na banket, říkala: „Pamatuješ se na karbanátky?“, významně přitom zvedala obočí a na dlani vážila neviditelné kolo sýra –

podobně jako když babička ráda zdůrazňovala své značně volné názory na život, ona ráda dávala za příklad svůj vztah s manželem - když za ním docházela nějaká jeho aspirantka, schválně se vzdalovala z domu - její muž byl Armén, ale první roky po válce ho často považovali za Žida a on to mlčky snášel, tím spíš, že nosil naslouchátka a zřejmě dobře neslyšel, co mu říkají, a když se ráno probudil, dlouho funěl, jako by prováděl něco nepřístojného. Babička brzy potom, co dostala svazek dopisů z fronty, začala ztrácet paměť, kromě toho následkem kouření kašlala a také v noci chrápala, a chlapec, z kterého se mezitím stal výrostek, do ní rýpal a zlobil ji - křičel na ni Sura-Bura, třebaže měla velmi libozvučné biblické jméno - několikrát ho honila se štětkou na nádobí, stejně se jí ho ale nepodařilo dohonit, a jednou, když už bylo nad její síly to snášet, se dala do pláče a neoblečená v zimě vyběhla ven, do uralského mrazu - se slzami v očích neustále opakovala, že odejde z domu, protože tu nemůže dále žít, a že je dost samostatná na to, aby si vydělala na kousek chleba, a chlapcově matce pak dalo velkou námahu dostat ji zpátky do pokoje. Babiččina nemoc sice postupovala, ale pomalu: když se po válce vrátila s chlapcovou rodinou do svého rodného města, každé ráno se do pasu polévala studenou vodou a chodila kolem domu na procházky - někdy se dokonce stavila i v pekařství nebo se zašla podepsat pod skromný důchod, který jí nicméně umožňoval, aby se cítila jako nezávislý člověk, a zeširoka debatovala se starými známými, které nepoznávala, a proto se snažila převést řeč na abstraktně filozofická témata, a své dceři, chlapcově matce, říkala mámo - ostatně to bylo až potom, co většinu času

jenom ležela a dělala pod sebe - chlapcova matka jí zaplétala vlasy do řídkého cůpku a vyměňovala prostěradlo v naději, že babička tak lépe pochopí jejich instrukce, ale ona stejně dál dělala pod sebe, vyptávala se, kdy se ze služební cesty vrátí Tusik, a mě a otce považovala za své bratry, kteří už dávno nebyli naživu. Zemřela na jaře, v den, kdy jsem se odstěhoval ze svého rodného města - máma po obědě usnula a ve spánku uslyšela babiččino chroptění, ale nepřikládala tomu význam - v té době jsem byl už na cestě - sotva jsem se dozvěděl o babiččině smrti, vyvstalo mi před očima, jak vyběhla ven do sněhu jedné uralské noci - měla na sobě jenom župan, usedavě plakala a máma ji uklidňovala - nepamatuju se ale, že by to tenhle výrostek od mámy někdy schytil, a také jsem si vzpomněl, jak mu babička, kterou přiváděl k zoufalství, nejednou vyhrožovala, že za všechno bude potrestán - v hloubi duše byla určitě věřící - já ale stejně potrestán nebyl, přinejmenším ne za jejího života, měli bychom však odplatu zakusit na vlastní kůži - jinak to není žádná odplata, ostatně jsem si jistý, že to byla pouhá slova - teď po večerech chodívám do mámina pokoje - po otcově smrti se přestěhovala k nám - těžce usedám do křesla, které si přivezla z našeho poválečného bytu - křesla byla dvě, obě stála v jídelně, hosté si do nich rádi sedali a já také, když jsem přijel k rodičům - teď se kousek našeho bytu uchoval pouze v mámině pokoji, ten pokoj je však jenom zdánlivým ostrůvkem pohody, protože manželka nesnáší puch linoucí se z horní zásuvky máminy skříňe, kde jsou léky - jsou to ještě ty, které podávala otcovi, když byl nemocný - manželka tvrdí, že všechny ty léky smrdí močí, a přestože je její pokoj o dvě

místnosti dál, pozná, že máma otevřela skříň - občas se sice zmýlí, ale pak mi tvrdí, že jsem si prostě nevšiml, že máma tu skříň otevřela. Sedám si tedy do křesla, dávám si nohu přes nohu a dívám se na sebe do zrcadla - postarší člověk, který ztloustl a chce vypadat mladě, a jak se zdá, s takovým výrazem se mi to daří - máma leží na otomanu ve svém modrém flanelovém županu se vzorkem, i ona má nohu přes nohu - její nohy mají kdovíproč šavlovitý tvar jako nohy jezdce, prsty provádějí vějířovité pohyby, jako kdyby měla očividný Babinského reflex, a přitom rytmicky poškubává pravým chodidlem - chci jí říct, ať s tím přestane, ale vtom si všimnu, že sám poškubávám nohou, je to dědičné, už jednou mě máma při tom přistihla. Prohlížím se v zrcadle - ne, přece jen mám ušlechtilý výraz - a přistihuju se, že roztahuju nosní dírky přesně tak, jako to dělal otec - než šel do práce, stoupl si k zrcadlu, trochu nadzvedl hlavu způsobem, jakým jsem to teď udělal já, a ušlechtilé roztahoval nosní dírky - jeho tvář mu v tu chvíli určitě připadala ušlechtilá a nepřipadal si jako starý, nemocný člověk s povadlými tvářemi, což byl následek přísné diety, kterou mu nařídila matka, ale jako fešný, ještě ledasčeho schopný junák - kolem něj neprošla jediná mladá žena, za kterou by se neohlédl - i já se při tom přistihuju čím dál častěji; když mi jednou máma telefonovala, že se na otce večer ve chvíli, kdy se procházel okolo jejich domu, pověsil nějaký opilec, pronásledoval ho až k hlavnímu vchodu a potom do něj strčil tak, až otec upadl, představil jsem si, že se ten opilec na něj pověsil na křižovatce poblíž našeho domu - stojí tam semafor, který často nefunguje, což ostatně nemá na dopravu žádný vliv,

protože v tu dobu tramvaje ani auta nejezdí častěji než jednou za minutu a ani ve dne to není o moc lepší - když přijedu domů, dlouho stojím na balkóně a střídavě sleduju hodiny a křižovatku, ne jako v Moskvě, kde nejenže nezvládnou spočítat všechny dopravní prostředky, které projedou Sadovým okruhem za jednotku času, ale ani je nestačím postihnout zrakem - ano, právě na téhle liduprázdné křižovatce se ten chlap na něho pověsil, otec určitě zrychlil krok, jít rychleji však nemohl, protože opilec před něho vbíhal a křížil mu cestu, drze se na něj usmíval a pomrkával, jako by byli staří známí, otec se ale uraženě nafoukl a nechtěl ho poznat, celý se ztratil za ohrnutým límcem svého nového kabátu - v posledních letech se otec intenzivně zajímal o módu, proto si také nechal v Moskvě ušít kabát s perziánovým límcem, jaký nosí umělci - ten kabát na sobě vyzkoušel jeho syn, slušel mu nadmíru a bylo mu líto, že ho musí poslat otci - opilec otci nedal pokoj, pomrkával, umíněně se domáhal, aby se přiznal ke starému přátelství, a pak, u vchodu, mu začal sprostě nadávat a strčil ho do ramene - otec se ve svém novém kabátě s perziánovým límcem měkce posadil do závěje, jako by se rozhodl, že si odpočine, a potom se dlouho zvedal a přitom sténal - a matka mu z kožešinového límce odstraňovala sníh - otec ráno vždycky na klinice operoval, rozčíloval se a křičel na asistenty i operační sestru, jak už to chirurgové dělávají - jednou večer se na mě v tramvaji, ještě když jsem bydlel v našem městě, také přilepil jakýsi podnapilý týpek - odbočil jsem na té samé křižovatce a on se za mnou hned vydal, a protože se mě pořád držel, přistoupil jsem k budoucí službu konajícího milicionáře, který řídil semafor,

a požádal ho, ať učiní nějaké opatření - opilec šel svou cestou, já jsem však dál od milicionáře žádal, ať přijme nějaké opatření - vyšel z budky a s nezúčastněně přezíravým pohledem mě poslouchal, dokud se nám opilec neztratil z očí. Máma leží na gauči, pohupuje nohou, pusou má pootevřenou a v tmavém otvoru úst jsou vidět dásně - zubní protézu, která leží v hrnečku na stolku vedle gauče, si nasazuje jen na jídlo nebo když přijdou hosté - tváře má propadlé jako všechny stařeny - možná že se prostě jenom chráním, připravuju na nevyhnutelné? - když ale mě i syna vyhazuje ze svého pokoje - stane se to, když syn zjistí, že se mu hrabala v konspikech, aby ho usvědčila z lenosti a lehkovážnosti a mě ze shovívavosti, a když my ji na oplátku obviníme, že by pořád jen četla a hledala moudrost v pojednáních o morálce - když nás tedy vyhazuje ze svého pokoje, je zřejmé, že má v ruce ještě dost síly - její pohyby začnou být rázné a prudké jako u vojáka, který vykonává rozkaz „na bodáky!“, pobíhá po pokoji a hledá nějaký vhodný těžký předmět, popadne židličku, mává s ní, celá se třese, spodní ret se jí chvěje stejně, jako se v záchvatech zuřivosti chvěje mně a mé tetě - a jak si teď mlhavě vzpomínám, stejně jako mému dědečkovi, když házel talíře po babičce, očividně jde o rys, který jsme zdělili po něm - a když už se ocitáme na prahu pokoje, vystrčí nás s pomocí dveří na chodbu a pak dvakrát otočí klíčem. „Mám železnou stařenu...“ recituje můj syn Zabolockého; jde k sobě do pokoje a vrátí se z něj s tužkou a listem papíru. Papír zasune pod dveře mámina pokoje, tužku strčí do klíčové dírky, vystrčí z ní klíč - tenhle trik se naučil už dávno - a během několika vteřin vytáhne zpod

dveří papír i s klíčem, který na něm leží. Když vejde do pokoje, máma leží na gauči otočená tváří ke zdi, ramena se jí tiše chvějí a v pokoji je cítit validol - váhavě zůstaneme stát ve dveřích, snažím se říct něco smířlivého, ale ona vyskočí, jen co otevřu ústa, tvář má zbledlou hněvem a s neustále se třesoucí spodní čelistí křičí: „Vypadněte odsud!!!“ - její hlas musí být slyšet až v sousední ulici. Odcházejíme, tiše přivíráme dveře, jako by v pokoji ležel nebožtík, na chodbě zůstaneme se svěšenými hlavami stát, aniž se podíváme jeden na druhého, a když z kuchyně vyjde žena, udělá nám kázání - nemusíme přece dělat takový rozruch, vždyť můžeme říct svůj názor klidně - kárá nás však dost formálně, protože hned volá syna k jídlu - a já mu chci pořád říct, že je to přece moje máma, že je stará a že se jí může kdykoli něco stát, jenže on už buď jde do kuchyně k ženě, nebo začne telefonovat svým přátelům, a tak tenhle rozhovor odkládám na příště. Máma po zbytek dne nevyjde z pokoje - statečná posádka zakopaná v nepřátelském ležení - a když se večer potkáme u toalety, snažím se s ní opět promluvit, ona mi však nevěnuje jediný pohled, úsečně řekne: „Všechno se ti jednou vrátí!“ a s nočníkem v ruce zmizí ve svém pokoji - tahle víra je rodinná záležitost, začala s tím už babička - všichni věříme v konečné vítězství spravedlnosti, i já mám strach, že budu potrestán, a tak s velikými obavami pravidelně podstupuju každoroční lékařské vyšetření.

Odlesky ohně tančí po stěně a každou chvíli vykrojí ze tmy křivolakou prasklinu na tapetách - když byl chlapec nemocný, dlouho na ni upřeně hleděl, dokud se neproměnila v kohouta, akrobata nebo ve shrbeného staříka - musí si s sebou určitě vzít dalekohled v koženém pouzdru - Tusik ho zdědil po otci, který sloužil v armádě během imperialistické války, a ačkoli byl lékař, dalekohled mu z nějakého důvodu vydali - spolu se dvěma alby na známky byl uložený v šatní skříni u babičky - Tusik měl velkolepou sbírku známek, největší v celém městě - aspoň to tak chlapci připadalo - občas měl dovoleno vytáhnout dalekohled i album se známkami ze skříně - to pak odcházel na balkon a zaměřoval dalekohled na okno protějšího domu, kde se nacházel klub zaměstnanců sovětské distribuce - co to znamená, chlapec úplně nechápal, ale jednou do toho klubu přivezli prvního tajemníka strany - dědeček léčil jeho ženu a chodil k nim domů - tenhle první tajemník, nejvyšší představitel strany ve městě, se zastřelil, protože ho měli sebrat, jelikož to ale nestihli, nebyl oficiálně považován za nepřítele lidu, slavnostní pohřeb mu ovšem neuspořádali, převezli ho ale do tohoto klubu, kam k poslednímu rozloučení s nebožtíkem pouštěli lidi jenom během dvou hodin, tak nějak téměř potají, přesto tam však chlapec, který bydlel naproti, stihl zajít - rakev umístili v menším sále v prvním patře, v němž patrně zasedali zaměstnanci sovětské distribuce - a když chlapec v zástupu lidí, kteří tam přišli, obcházel čelo rakve, všiml si na spánku zesnulého malé kulaté ranky - právě takhle si představoval díрку po kulce z pistole. Zaměřil dalekohled na

okno klubu zaměstnanců sovětské distribuce, nízké kamenné dvoupodlažní budovy, jenže okno bylo tak ohromné, že se do dalekohledu nevešlo, a pak dalekohled zaměřil na vzdálené střechy - cihlové komíny a tmavá podkrovní okna a ta okna, v nichž se skrývalo jakési nebezpečí a která ho zároveň lákala, se k němu najednou přiblížila - a ať byla blízko nebo daleko, všechna se teď zdála blízko. Album se známkami tu a tam ve svém pokoji ukazoval spolužákům - věděli, že to bylo Tusikovo album, a tak když ho přinesl, pietně umkli, a když albem opatrně listoval a blížil se ke známkám, z nichž každá byla veliká skoro jako pohlednice - dokonce bylo s podivem, že na úzkých papírových prouzcích držely! - když se tedy k těmhle známkám dostal, z jeho spolužáků se stal pouhý vzduch a on se v té chvíli cítil nejsilnější ze všech a jenom litoval, že se mu nepodařilo nalákat k sobě domů Šlemu Mozovského - Šlema strkal svoje pero hrotem nahoru do skuliny mezi desku školní lavice určenou k psaní a sklápěcí víko; když ho pak vytahoval nazpátek, stříkal z pera inkoust - na chlapcův zátylek i jeho oblečení dopadaly inkoustové kapky, zanechávající na šedém suknu fialové skvrny, které nešly vyprat, proto se chlapcova matka jednou dokonce rozhodla postěžovat si Šlemovým rodičům, jenže se ukázalo, že je sirotek a žije u nějaké tety - a když to Šlemu přestalo bavit, nenápadně píchal chlapce do zad nebo do ruky - Tusik by ho přepral jednou rukou, ale Šlema chlapcovo pozvání ignoroval - vysoký, hubený a shrbený Šlema, vždycky ve stejné khaki košili, prostě píchal chlapce perem a stříkal na jeho zátylek kapky inkoustu, přičemž jeho tvář zůstávala po celou dobu klidná - když chlapec přišel den po

dědečkově pohřbu do školy, kde nebyl tři dny, tajně doufal, že ho teď Šlema nechá na pokoji, jenže on k němu o první přestávce přistoupil - chlapec se k němu celý naklonil - teď uslyší jeho pokání - a Šlema ho píchl perem do zadku a zeptal se ho, jestli jeho dědeček v rakvi nezatuchl.

V bytě panuje zvláštní přítomnost: světlo ještě ne zcela pohaslého dne - nejdelšího dne v roce - a mihotající se odlesky plamenů - to hoří Dům vědců, který se nachází na stejné straně jako klub zaměstnanců sovětské distribuce, ne však vedle něho, nýbrž kousek stranou - aby na něj bylo vidět, je třeba jít na balkon, zatímco odlesky požáru pronikají až do hloubi pokoje, putují po stěnách, po stropě - zrovna někdo přišel a oznámil, že požár se už rozšířil i na tuhle stranu ulice a že začal hořet dům Tunikových - třetí, ne, čtvrtý odtud - v chlapcově rodině mu tak říkali podle jména bývalého majitele pekařství, které se nacházelo v přízemí tohoto domu - Tunikovy dávno zlikvidovali, ale pekařství tam zůstalo, prodávají tam velmi chutné placky se zapečenou jarní cibulkou, svrchu posypané mákem. Samo sebou, odlesky plamenů, vykrajující ze tmy prasklinu na tapetách, se zde odrážely až potom, když už bylo všechno rozhodnuto, a teď všichni členové chlapcovy rodiny - otec, matka, babička i on sám - jaksi podivně bloumají bytem, přesně jako před odjezdem na chatu, kdy věci jsou už sbaleny a oni jenom čekají na dva povozy a vozku. Jistě, právě tak to je: čekají na Tusika - ráno řekl, že k nim přijede s nákladákem, smluvená lhůta už dávno uplynula, otec míní, že není načekat, a babička napíná sluch a vyhlíží z okna, jestli Tusik nedorazil. Jenom Stefanida na nic nečeká - tiše se modlí ve

své komůrce, která je mezi kuchyní a záchodem, a střídavě se žehná jednou pravoslavným, podruhé katolickým křížem - chodila do katolického i pravoslavného kostela a chlapce brávala často s sebou - v katolickém kostele stály ve výklencích barevné voskové sochy svatých - pokaždé si na ně vzpomenu, když vidím nevěstu v bílých šatech, mrtvolně strnulou mezi dvěma „ochránci“ ve volze omotané pestrobarevnými stuhami - a v pravoslavném chrámu se mihotaly před ikonami svíčky a lampičky, vonělo kadidlo a člověk měl neodolatelnou chuť sáhnout si na kouzelné zlacení, což bylo přísně zakázáno - když na chlapce jednou syčely pobožné stařeny v černém, protože si zapomněl sundat čepici, rozhodl se, že se jim pomstí - příště přijde v buďonovce s pěticipou rudou hvězdou, kterou mu dal jejich sused, bývalý účastník občanské války, uskutečnit tenhle záměr se mu však nepovedlo - kostel vyhodili do povětří, protože na tomhle místě měli v plánu něco postavit, jenže tam stejně nic nepostavili, celé to totiž považovali za přežitek minulosti - Stefanida říkala, že v boha nevěří a že do kostela a chrámu chodí jen tak - v rohu její komůrky ovšem nad postelí visela ikona pokálená od much a vedle ní fotografie její neteře Soni s šátkem přehozeným přes hlavu, který jí zakrýval ramena i hrud', a Sonino vypouklé čelo a ospalé oči se neuvěřitelně podobaly ženské tváři sklánějící se na ikoně k nemluvněti - večer chlapec sedával u Stefanidy v komůrce a hrál s ní šestašedesátku - při počítání bodů se používala osmička, na kterou se položila jakákoli karta, a podle toho, jak člověk vyhrával, se ta karta posunovala a odkrývala získané body - Stefanida si předtím, než z balíčku sejmula další kartu, naslinila prsty, chlapec pak

přebil její kartu, a hned měl tři body, pak další tři a ještě dva - Stefanida pokyvovala hlavou a licoměrně vzdychala - dvěma otočeným karetním symbolům říkala „cvikr“, třem „stolek...“ - pro čtyři měla naprosto obscénní výraz, který se kdovíproč neostýchala před chlapcem vyslovit nahlas - v té době ze své komůrky vycházela zřídkakdy - v chlapcově rodině už sloužila jiná žena, Marja Antonovna - té říkali i jménem po otci - a babička ji často pobízela: „Vemte si polívčičku“, protože Marja Antonovna měla polévku moc ráda, mohla jí sníst naráz dva talíře - všichni rodinní příslušníci opakovali tuhle babiččinu větu trošku jako na divadle - a Stefanida se stala v domácnosti čestnou pomocnicí: když měla Marja Antonovna volno, vařila někdy Stefanida - to se pak chlapci zdálo, že je všechno jako dřív, vždyť Stefanida u nich pracovala dvacet let! - nikdo ze známých neměl takovou posluhovačku a nikdo neuměl vařit tak jako Stefanida, v jejích rukou nabývala směs mouky a vody konzistence těsta, které lahodně vonělo, zejména když kynulo - poklop mísy se pod náparem té živé, dýchající hmoty sám nadzvedával - Stefanida potom vyndala těsto z mísy - ještě bylo vláčné, táhlo se, ale už sladce vonělo - vyklopila je na vál, posypala moukou, začala je hníst a přisypávala mouku, dokud nebylo tuhé - pracovala s ním - třískala s ním o stůl, tloukla do něj, hnětla ho a při tom říkala: „to dáváme na zadek tvému tátovi“ a chlapec s ním začal také zuřivě třískat a hníst je, přičemž si představoval otcův tlustý zadek, třebaže, jak po několika letech zjistil, byly otcovy hýždě hubené - Stefanida měla v té době už otoky a ztěžka dýchala, a to ještě měla dřív cystu - chlapec si představoval, jak jí tahle cysta, plná tekutiny, vyplňuje

celé břicho - dědeček Stefanidě zařídil pobyt v nemocnici, kde jí tu cystu odstranili, ale podle máminých slov jí nemohl až do své smrti odpustit, že v noci, když jsem se narodil, odmítla zapálit samovar a připravit na mou první koupel teplou vodu, a jednou zase dědečkovi řekla, že jí pijou krev, což jí dodnes nemůže odpustit naopak máma. Když se jednou Stefanida potichu modlila ve své komůrce, ozvalo se právě v té chvíli klepání na dveře a všichni se k nim vrhli, aby je otevřeli, jenže na ně neklepal Tusik, ale naši známí, kteří bydleli v sousední ulici. Jejich dům shořel, a tak přišli k nám - každý s malým kufříčkem v ruce. Vždycky servírovali jídlo na staromódně prostřeném stole - vedle každého talíře ležel bílý naškrobený ubrousek, zasunutý do stříbrného kroužku s rodinnými inkrustacemi.

Končil třetí den války.

4

V neděli ráno probudila chlapce tovární siréna. Houkala dlouho a monotónně, stejně jako ráno v pracovní dny - vůbec se to nepodobalo poplašnému vytí sirény - ve městě, které leželo blízko hranic, se cvičné poplachy konaly často - ohlašovali je předem a všichni pak chodili s khaki brašnou přehozenou přes rameno - brašnu museli během deseti vteřin otevřít, masku roztáhnout a přetáhnout si ji přes hlavu - tuhá guma se však roztahovala těžko, ocnice se okamžitě zamlžovaly a všichni se podobali slonům s dlouhými zvlněnými choboty, které kdekoho lákaly, aby je zacpal, a přerušil se tak přívod vzduchu - s nasazenou plynovou maskou jste

se museli schovat v nejbližším vchodu - jinak vás chytili, položili na nosítka a vlekli do sklepa nějakého domu s nápisem „Protichemický úkryt“. Siréna houkala dlouho a monotónně, teď už se dalo jasně rozpoznat, že to nezní siréna jedné továrny, ale hned několik najednou - možná to dokonce byly sirény všech továren ve městě, a kromě toho bylo slyšet jednotlivá krátká zahoukání, nesoucí se od nádraží - to houkaly parní lokomotivy - v té chvíli chlapcova matka právě telefonovala s přítelkyní, která jí zavolala. Jmenovala se stejně jako jeho matka a chlapci se zdálo nepravděpodobné, že na světě existuje další žena, které se jmenuje úplně stejně, její existence mu připadala jako útok na práva jeho matky i jeho vlastní - jednou s tlukoucím srdcem sebral z předsíně její kabelku, zavřel se na záchodě, z kabelky vytáhl hnědou peněženku vonící kůží a pudrem a vzal z ní šustící třírublovou bankovku - nejtěžší na tom bylo vrátit kabelku nepozorovaně zase zpátky. Ta žena byla o hlavu vyšší než jeho máma, kouřila a vždycky mluvila velitelsky - s chlapcovou matkou pracovala v jedné nemocnici, byla to neuropatoložka, a máma říkala, že dokáže hypnotizovat lidi - když se pozdě večer vracely z nemocnice spolu, byl chlapec klidný - kdyby si někdo matku usmyslel přepadnout, její přítelkyně by ho okamžitě zhypnotizovala. To není běžné cvičení, poznamenala mámina přítelkyně. Už ráno jí telefonicky sdělili, že Němci překročili hranice, byť to v rádiu nehlásili, a tak Tusik naladil Berlín. Ječivý hysterický hlas přeskakoval do fistule, hrozil, vyzýval, zapřísahával a v tom zběsilém přívalu německých vět bylo nejvíc slyšet jen dvě slova, vyslovovaná společně, jako by to byla nějaká dvojčata: „juden und kommunisten“.

„To je válka,“ řekla babička a rozplakala se. Všichni seděli před rozhlasovým přijímačem, ale ne úplně blízko něj, nýbrž někde uprostřed pokoje, lépe řečeno v té části, kterou obýval Tusik - rádio stálo u hlavy jeho pohovky, Tusik uměl s rádiem zacházet nejlépe ze všech, kdysi, ještě než koupili tenhle tovární přijímač, si vyrobil své vlastní - podivné zařízení složené z lamp, drátků a kontaktů, napájené proudem z baterií, a najednou se z něho ozýval lidský hlas, což bylo nepochopitelné. Seděli uprostřed pokoje jako ztroskotanci v záchranném člunu uprostřed běsnícího moře, a přesto byl babiččin pláč jaksi nečekaný - takhle plakala několik prvních měsíců po dědečkově smrti, obvykle když začala otírat prach z krbu nebo vytahovat něco ze skříně - chlapec se tomu zpočátku podívoval, později ale pochopil, že příčinou jejího pláče byly právě věci - babička naříkala jako uražené dítě, celá se v tom pláči rozplynula, po tváři jí kanuly opravdové slzy - i to chlapci připadalo nepravděpodobné, právo brečet měly jenom děti - podobně nepřírozené mu přišlo to, co se dozvěděl o vztazích mezi mužem a ženou - děti by takové věci ještě mohly dělat, ale dospělí? - když s mámou jednou potkali nějakou známou a máma o ní potom komusi říkala, že je těhotná, chlapec si ani v nejmenším nedokázal představit, že ta dospělá seriózní žena, která bydlela v suterénu v sousední ulici, že tahle žena se před dvěma nebo třemi měsíci zabývala takovou věcí, a jindy zase několik dnů po sobě sbíral odvalu, aby se svěřil Tusikovi, že zná jedno slovo - Tusik se k němu naklonil a chlapec přiložil dlaně k puse, aby je nikdo neslyšel, a ono slovo sotva slyšitelně vyslovil - zdálo se mu strašné, že to slovo zná, cítil se provinile a hanebně a měl

strach, že se s ním Tusik přinejmenším přestane bavit - na Tusikově tváři to ale nezanechalo žádnou stopu - klidně ono slovo vyslechl - nejspíš taková slova dávno znal a taky možná nechtěl, aby jim chlapec věnoval pozornost - ostatně stejně klidně mě vyslechl primář nemocnice, ve které jsem pracoval a v jejímž areálu jsme bydleli - choval se ke mně i k mojí ženě vždycky moc hezky - dokonce se mu má žena trochu líbila a on jí také - když jsem jednou po dlouhém váhání zazvonil u jeho dveří, zavedl mě k sobě do pracovny, posadil do křesla vedle psacího stolu a znehybněl v očekávání - seděl za stolem na svém obvyklém místě, nepatrně nakloněný dopředu - byl menší postavy, hubený a měl prošedivělé vlasy - domů chodil z nemocniční kanceláře po hlavní ulici, říkalo se jí „doktorská alej“ - vždycky měl na hlavě černý klobouk, dokonce i když bylo strašné vedro, a v ruce držel zapálenou dýmku - nikdy se jí nevzdával - nikdo ho nikdy neviděl jíst, jenom kouřil a pil silný čaj - a když odpovídal na pozdravy, nadzvedával klobouk a nepatrně se ukláněl - jeho žena trpěla sklerózou a na všechny se usmívala, měla úsměv Ofélie - povídalo se, že když se její stav zhoršil, sám jí podával nočník - nedíval jsem se na něho, těkal jsem očima po pokoji a požádal ho, aby mi dal jiný byt, protože za zdí žije žena, se kterou... tady jsem se zajíkl, zkrátka to celé je mojí ženě nepříjemné - díval se na mě pořád tak vyčkávavě, jako kdybych ještě nevyslovil to nejdůležitější, a když jsem dočista přišel do rozpaků a zmlkl, mínil, že takové věci se stávají, nabídl mi šálek silného čaje a pak mi na rozloučenou silně stiskl ruku, takže jsem si dokonce najednou nebyl jistý, jestli se vlastně ke své ženě chovám vhodně.

Na hlavní ulici bylo plno lidí, ostatně jako každou neděli. Tusik a chlapec si koupili kefir, a když vyšli z obchodu, k jehož rohu byl připevněný velký černý tlampač v místě, kde se skřípěním odbočovala tramvaj z hlavní ulice a potom se úzkou uličkou, přetínající ulici, ve které bydlel chlapec, řítila dolů tak, že se chlapci pokaždé zdálo, že tramvaji selžou brzdy a narazí do dvoupatrové kasárenské budovy, která se jmenovala Dům odborů - tak zrovna pod tímhle tlampačem stál dav lidí a mlčky poslouchal; takhle se obvykle zprávy v rádiu nečetly: ten, co je hlásil, dělal na nečekaných místech pomlky a občas se v řeči zadržával, obzvlášť když slova začínala na „p“ a „t“ - chlapec si toho okamžitě všiml, protože se sám zakoktával, zejména na hodinách tělocviku, když měli utvořit řadu a museli se rozpočítávat - „první, druhý, třetí“ - tehdy vykukoval z řady a předem si vypočítal, jaké na něj vyjde číslo - pokud byl druhý, mohl čekat v klidu. Nebylo to tak dávno, co viděl v novinách fotografii: ten muž, který mluvil v rádiu, si za lesknoucími se skly cvikru trochu tázavě, úkosem prohlížel člověka s vykulenýma očima a černými prameny vlasů, jež mu šikmo přetínaly nízké čelo - říkalo se, že má jednu ruku ochrnutou, nebo že ji dokonce vůbec nemá, ale nikdo se to neodvážil vyslovit nahlas, protože nyní byl považován za našeho přítele a spojence - stál tam, jako by sledoval slavnostní přehlídku, na ruce mu ale nebylo vidět, a s vykulenýma očima zíral kamsi do prostoru.

... Ale znovu k bicyklu. Chlapec šlapal do pedálů, co mu síly stačily - teď už naplno. Pot se z něho řinul proudem, srdce mu bilo jako splašené - vyrazil z domu, využil toho, že rodiče odešli do práce -

matka mu totiž striktně zakázala udělat to, co měl v plánu - minul nevelkou budovu místní elektrárny s nepřiměřeně vysokými komíny - elektrárna se kdovíproč jmenovala Elvod - a teď jel po hlavní ulici podél tramvajových kolejí - tak daleko nikdy nebyl - pak dlažba skončila, takže se za bicyklem, řítícím se po nedlážděné části ulice, zvedala mračna prachu - vpravo za plotem se rozprostírala místní botanická zahrada, v níž rostly stejné stromy jako všude jinde, a zleva se tyčil čtyřpatrový, nedávno postavený a bělostí oslňující Dům tisku s černými obdélníky oken, rozdělenými bílými kříži. Tady je konečná tramvaje, dál je už moskevská silnice, a na pravé straně začíná Vetrjakovský les - o víkendech tam místní jezdili odpočívat, rostly v něm borovice a vonělo jehličí, lákající zejména židovské obyvatele města, protože tam, kde jsou borovice, je vždycky sucho, což moje máma dodnes ráda zdůrazňuje - mezi stromy se na speciálně zatlučené skoby zavěšovaly pronajaté plátěné houpací sítě, protože ty provazové se zařezávaly do těla - jako v kolébkách se v nich houpaly děti nebo nejstarší rodinní příslušníci, ostatní se usadili vedle na deky nebo na něco podobného - na zvalené trávě se potom začaly povalovat skořápky vajec a kusy mastného papíru, děti se rozutekly do lesa, ozývaly se rány míčem přehlušované ženskými hlasy, které přivolávaly děti nazpátek: „Moňo! Pojď k mámě, dostaneš jahůdky!“ Tusik jim všem říkal „kakavejové“ - zkomoleninou slov „kakao a vejce“ - o víkendech tam jezdili i chlapec s mámou a také s sebou brávali vajíčka natvrdo a kakao v termosce. Chlapec minul konečnou tramvaje a po asfaltu moskevské silnice uháněl směrem k Vetrjakovskému lesu, a kdybych byl teď na chlapcově místě nebo chlapec

na mém, určitě by v duchu zarecitoval: „Tady končí koleje městských tramvají, dál vládnou borovice, dál nemohou...“, jenže tenkrát jsem o existenci Pasternaka vůbec nic nevěděl - o tom, že by chlapec recitoval tyhle verše, nebo o nich měl alespoň potuchy, nemůže být žádných pochyb, protože jakmile moje matka uslyší slovo „mráz“, dodnes pokaždé doplní: „Mráz a slunce, nádherný den...“, a kdybyste při pohledu na první napadlý sníh pronesli v její přítomnosti slovo „zima“, okamžitě dodá: „Zima, rolník slaví“ atd., a když jsem se jednou někoho, kdo přijel z Bulharska, zeptal: „Tak co Bulharsko?“, matka se okamžitě vložila do hovoru: „Bulharsko je krásná země, ale Rusko je nejkrásnější ze všech.“ Tohle podle všeho pochytla od babičky a já zas od ní. Chlapec projížděl Vetrjakovským lesem, nevybíral si nejlepší cestu, jel tou nejkratší, přejížděl vaječné skořápky, za šustění pneumatik svištěl po mastných papírech, které tu zbyly ještě ze včerejšího rána, míjel borovice s osaměle vyčnívajícími zrezivělými skobami na houpací sítě. Vedle prkenné zelené boudy, ve které obvykle půjčovali houpací sítě, stály za narychlo stlučeným plotem pečlivě vyrovnané bicykly - dodnes nemůžu pochopit, jak mohly stát, protože žádné speciální stojany nebo aspoň sloupky tam nebyly - že by se podpíraly navzájem? Voják sovětské armády s lodičkou na hlavě převzal od chlapce bicykl a vydal mu potvrzení. Chlapec ho pečlivě přeložil a schoval do vnitřní kapsy bundičky. Na potvrzení bylo uvedeno tovární číslo bicyklu, aby ho mohl po válce získat zase zpátky. Když přicházel ke konečné tramvaje, zvedl se vítr. Prach se mu dostal do očí, zaskřípal mu mezi zuby a chlapec uslyšel kvílení sirén - ne monotónní, pravidelné houkání jako

předešlého rána, ale poplašené - hned stoupalo až kamsi vzhůru a hned zas nečekaně klesalo dolů, do hlubokých basů. Přes cestu přeběhl houf kluků a všichni se s veselým povykováním vydrápali na střechu nějaké kůlny. Na protější straně města, přibližně tam, kde se nacházelo nádraží, začaly jeden za druhým stoupat hnědé hruškovité obláčky kouře - vznikaly z ničeho, dlouhou dobu visely na nebi a jenom z dálky se nesoucí tlumené dunění děl, které připomínalo rachot hromu, naznačovalo jejich původ - chlapec se také vyškřábal na plot, aby lépe viděl - vypadalo to, že ke všemu tomu dýmu a palbě není žádný důvod, že se střílí jen tak - pro zábavu nebo kvůli výcviku, avšak najednou mezi obláčky kouře zahlédl na bělavém blankytném nebi letadla. Letěla ve vyrovnané formaci jako na letecké přehlídce - v každé letce vždy tři stříbrné tečky - nevšímala si obláčků explozí, jako by se jich ty obláčky vůbec netýkaly, když vtom se vzduch rozechvěl výbuchem - na opačném konci města, někde blízko nádraží, vyletěl k nebi černý mohutný vodotrysk hlíny a pozvolna se snášel dolů - přesně jako ve filmech o Španělsku.

Na dvoře Domu odborníků se poblíž krytých vchodů shlukovali lidé - chlapec v tom houfu hned poznal dívku s dvěma dlouhými nazlátlými copy, převázanými světle modrou mašlí. Stála vedle své matky - chlapec se prodral k nim - buď se chystaly někam jít, nebo se vracely domů - radostně se na něho usmála jako na svého zachránce, opravdu se cítil jako hrdina - odevzdal bicykl a nedbaje na nebezpečí se vracel přes celé město domů, zatímco ony se schovávaly ve vchodu jejich domu. Dívka se usmála a odhalila tak zoubky pokryté drobnými tečičkami,

které se podobaly muším stopám. Tím vlastně všechno začalo - jejich otcové pracovali spolu - dívčin otec řídil kliniku, ve které byl zaměstnaný i chlapec otec, a oba dva dostali nabídku stát se konzultanty v sanatoriu, které v jednom lázeňském městečku zahajovalo provoz - městečko dříve patřilo Polsku, ale po opětném připojení začalo zase patřit nám - dívka zřejmě seděla na terase na rozkládacím lehátku, nebo tam možná seděl chlapec, ona šla kolem a usmála se nebo něco řekla a on uviděl na jejích zoubcích drobné černé tečky - navlas stejné, jako měl on sám - zubní plak nemizel, třebaže si čistil zuby co nejdůkladněji. V první chvíli ho to nemile zarazilo - najednou se ukázalo, že dívka, se kterou se ostýchal vůbec promluvit, má stejnou vadu jako on! - bylo to tak neuvěřitelné, že mu několik dní dokonce přestala připadat jako nedosažitelná bytost, ale možná si ho všimla právě díky tomu, možná zkrátka pocítila svou zranitelnost, a tak uprostřed léta, které bylo právě na vrcholu, v době, kdy chlapci připadalo, že celý svůj život prožil v tomhle lázeňském městě, kde se po večerech z jednopatrových vil (to slovo tehdy slyšel chlapec poprvé), hustě osázených zelení, vil, které teď patřily sanatoriu a zotavovně, nesly tóny tanga - nikoli obyčejného, natočeného na gramofonovou desku, ale moderního polského tanga hraného živými muzikanty - chlapec se tam, odkud se linuly, úplně ostýchal nakouknout, aby zjistil, co se tam odehrává, a jenom díky jednomu svému spolužákovi, vysokému chlapci, který mu tenkrát připadal jako dospělý muž, získal nejasnou představu o tom, co se tam vlastně děje - spolužák mu vyprávěl, že tam tancuje tango s bývalými polskými komornými, a dokonce naznačoval, že

s nimi nejenom tancuje, načež se chlapcovo srdce sevřelo v sladkém úžasu - a pak se uprostřed léta jel s dívkou projet na lodičce. Odešli z domu a nikomu neřekli, kam jdou - tenkrát byl chlapec schopný rázných činů, protože se ještě nenaučil přemýšlet - jenže jak se později ukázalo, doma si dělali veliké starosti, obzvlášť chlapcova matka - po jejich návratu chlapci vyčinila a vysvětlila mu, že se loďka mohla převrátit a on se mohl utopit, protože neumí plavat - od té doby mám z vody fobii, všechny moje pokusy naučit se plavat k ničemu nevedly, protože si nemůžu pomoci a pořád kontroluju, jestli nohama dosáhnu na dno - v té polední hodině však byla oslepující zrcadlová hladina jezera prázdná, jenom v dálce se na břehu rýsoval hřbitovní hájek s bílou kamennou brankou, ozdobenou katolickým křížem - kánoe lehce klouzala po vodě - a chlapec, který do té doby nikdy v loďce neseseděl, pádloval, aniž by ho to namáhalo. Oháněl se pádlem, jak to dělají opravdoví závodníci - přinejmenším mi to tak dnes připadá, když se v televizi dívám na nějakou sportovní reportáž - dívka seděla naproti chlapci, tváří k němu, takže viděl její pestrobarevné kartounové kalhotky se dvěma mokkými skvrnkami na tom nejhanebnějším místě - možná to byly stopy po kapkách vody, která stříkala kolem, když se oháněl pádlem - a jak se tak snažil na její kalhotky a na ty skvrnky nedívat, stávala se v jeho očích ještě zranitelnější - v té chvíli mu jí dokonce začalo být líto, ten pocit se pravděpodobně podobal něčemu, co by se dalo nazvat něhou, a jednou večer, když se potloukal po zahradě kolem domu, ve kterém bydleli, a doufal, že možná ještě nešla spát a vyjde ven, spatřil v jejím osvětleném okně oslnivě bílou postavu.

Byl to jen okamžik, protože světlo v pokoji okamžitě zhaslo, ale ta vidina bělorůžového těla s malinkatými bílými pŕlměsíci ňader, které byly ještě oslnivější a které jako by zářily zevnitř, podobně jako oltář nebo Mona Lisa, mě navštěvuje čím dál častěji, chlapec ale jen na okamžik zatajil dech - teď o ní věděl všechno, její největší tajemství patřilo nyní jemu, a když o několik dní později seděli v předvečer jejího odjezdu na pohovce v zešeřelém pokoji a ona se ho zeptala, jestli byl už někdy zamilovaný a nedopustil se nějaké podlosti, zalhal jí, protože před ní chtěl vypadat jako chlap a vzbudit v ní žárlivost - řekl jí, že měl románek s děvčetem, které k nim chodilo uklízet byt, a ona ustřihla ze svého copu pramínek nazlátých vlasů a darovala mu ho - zabalil ho do papíru a schoval do peněženky - ty vlasy potom často vytahoval a přikládal je ke rtům, třebaže žili v jednom městě - bylo by opravdu možné, že je to tatáž žena, se kterou jsem se nedávno procházel po Leningradu a která mi cvičeným hlasem profesionálního průvodce vyprávěla o pamětihodnostech města a ukazovala domy, v nichž, jak lze předpokládat, žili hrdinové Dostojevského románů, žena, která měla liščí tvář a řídké vlasy - jaký měla účes, si sice nepamatuju, měla však ty samé muší stopy na zubech - já už jsem se toho zubního plaku dávno zbavil, byl to jen zubní kámen - a také měla neúměrně malé ruce se scvrklými prstíky a na jednom z nich, neznámo jak, držel snubní prsten - ostatně teď se s ním už nepředváděla, ale nějakou dobu po svatbě se snažila držet ruku tak, aby prsten každého praštil do očí, a neustále opakovala: „Můj muž, můj muž“ - podle ní to byl mimořádný člověk, zbožňoval ji a ona jeho samozřejmě také,

vedli život plný velmi vytríbených intelektuálních zájmů a stejně intelektuálních přátel - a přitom se na mě významně dívala tak, jako by to všechno na náš vztah, který už dávno neexistoval, nemělo žádný vliv, protože když se po válce vrátila z Německa, kam se dostala společně s otcem, musel jsem ji často doprovázet na předměstí, s otcem se tam usadili u nějaké starověrkyně, jejich známé, v dřevěném domku - povídalo se, že chodit tam je dost nebezpečné - soustředěně jsem zíral na každý sloup a každý keř a v duchu počítal, kolik domů ještě zbývá k jejich brance, a ona mi mezitím nekonečně dlouho vyprávěla o německém renesančním umění a o náboženském mysticismu, kterému podlehla, když bydlela u své známé. Když chlapec ráno vstal, bylo zamračeno, poprchávalo, a na dívčině okně byly zavřené okenice - už odjeli, ale on pořád doufal a bloumal po zahradě, a když potom někdo ty okenice otevřel, vylezl na dřevěný parapet, který byl po dešti kluzký, a přidržuje se rámu, nahlédl do okna, uviděl v něm však jen svůj vlastní odraz - a tak seskočil na zem a znovu se procházel v mokré zahradě - po obloze táhly mraky a dotýkaly se vrcholků stromů, určitě se tomu všemu říká stesk, a když se potom chlapec vrátil do města, často chodil do čtyřpokojevého bytu v Domě odborníků - stál zrovna naproti domu, ve kterém žila Tusikova přítelkyně - chlapec teď měl také dívku a snil o tom, jak společně s Tusikem přijdou tramvají na stejnou zastávku, chlapsky si potřesou rukama a potom se mlčky rozejdou a každý půjde svou cestou - ke svému domu. Chlapci obvykle otvírala dveře dívčina matka, hovorná žena s černými vlasy - v chlapcově rodině se o ní říkalo, že je to protivná osoba - patrně proto, že se ráda

hezky oblékala a vždycky voněla parfémem - Němci ji zavraždili, protože byla Židovka - tahle dívčina matka vedla chlapce jasně osvětlenými pokoji s červenými koberci na podlaze i na zdech a on se jimi snažil projít co nejrychleji, aby nepotkal dívčina otce - dokonce i když nebyl doma, jeho duch tam byl skrytě přítomen - určitě se už narodil jako člen akademie, ten velký muž s velkou, ušlechtilou tváří zakloněnou dozadu, jako kdyby měl bradu podepřenou tvrdým naškrobeným límečkem - zdálo se, že je stvořen k tomu, aby se na sebe díval do zrcadla - neinspiroval se jím nakonec i můj otec, když před zrcadlem ušlechtilé roztahoval nosní dírky? - když otec té dívky přednášel na vědeckých zasedáních, prokládal řeč latinskými termíny typu *summa summarum, volens nolens* nebo něčím podobným - nedávno jsme se potkali na jedné velmi specializované konferenci a on se jako vždycky tvářil, že si mě nevšiml, třebaže jsme se během těch let nejednou potkali, avšak tentokrát jsem se i já tvářil, že jsem ho nezaregistroval, a dokonce jsem myslím nepatrně vztyčil hlavu nahoru, nejsem si ale jistý, jestli si toho všiml. Výřečná žena s černými vlasy, která tak příjemně voněla parfémem, tedy tělnatého baculatého chlapce s nezdravými kruhy pod očima odvedla do dívčina pokoje, ve kterém byl sekretář se stolní lampou, široká pohovka pokrytá tkaninou, která na ni spadala ze zdi a z ní na podlahu, a úzká leštěná skříň a také dívka s dlouhými nazlátlými copy, do nichž byla zapletena modrá mašle, a to všechno dohromady vytvářelo intimní atmosféru - chlapec seděl na pohovce a dívka na židli, někdy i naopak, nevzpomínám si už ale, o čem si povídali, i když jedno vím jistě - chlapec se cítil jako dospělý, protože

tou dobou byl Tusik určitě v domě naproti - jednou tam byl s ním - v tom malém bytě s koberci, kde panovalo přítmí a kde byla kdovíproč palanda, ze které Tusik něco sundával, a v tom přítmí stála nakrátko ostříhaná žena v brýlích, krátkozrace mhouřila oči a na tváři i na rukou měla zřejmě pihy - dodnes ode mě vzdaluje Tusika dokonce i v mých snech. Celkem vzato se však dívka i chlapec chovali velmi solidně, jako dobře vychované děti, a jenom jednou, když k dívce přišel, u ní zastihl Ljovu Zajce - jeho brada nejenže vystupovala dopředu, ale navíc, jaksi zašpičatělá, trčela vzhůru a nahoře se setkávala se špičkou připlácnutého nosu, ta brada připomínala Pljuškina z *Mrtvých duší* nebo Jidáše, a při dýchání Ljova Zajac hlasitě supěl, jako kdyby měl chronickou rýmu nebo zvětšené nosní mandle, do vody však uměl skákat po nohou - měl červené plavky a gumovou čepičku na hlavě, byl opálený, a k tomu ještě skvěle plaval, dokonce snad uměl i motýlka, při kterém se jeho opálené tělo vynořovalo z vody až po pás - v létě žil ve stejném lázeňském městečku - byl tam bazén, kam se chlapec chodil učit plavat, dokonce měl zvláštní trénink - teoreticky všechny pohyby uměl - vleže na posteli uplaval ne jeden kilometr stylem kraul, prsa, dokonce uměl i motýlek, ale v bazénu začal pod sebe okamžitě přitahovat nohy, jako kdyby bránil břicho před smrtící ránou, takže musel mít strach z vody už tenkrát - abych pravdu řekl, rád bych svůj strach svedl na mámu - člověku se žije snadněji, když si najde viníka - ale Ljova Zajac uměl skákat po nohou a někdy se při tom i prohnul, zvedl ruce dozadu jako vznášející se pták a potom dlouho plaval natažený pod vodou, vypadal jako žába v červených

plavkách pod průzračným zeleným sklem, i dívka dobře plavala, ale do Ljovy měla samozřejmě daleko, a chlapec si často představoval, jak spolu dívka a Ljova Zajac kamsi plavou - už jsou daleko od břehu, jí docházejí síly a Ljova Zajac ji zachraňuje - chlapec se snažil nemyslet na to, co se dělo dál, protože Ljova Zajac ji kvůli tomu musel jednou rukou obejmout, ale ta nejistota byla ještě horší a někdy si chlapec představoval, že je Tom Sawyer a ona Becky Tatcherová, že zabloudili v jeskyni, je naprostá tma a on zapaluje svíčku - jsou tam jen oni dva, kolem nikdo není, ona se třese strachem, je mu úplně vydaná všanc a ta její bezmocnost a vědomí, že je zcela v jeho moci, v něm probouzely lítost - i něhu k ní a s něhou ještě jakýsi jiný pocit, nejasný, avšak strhující, sladce příjemný, a proto zapovězený - proč se jím Tom Sawyer neřídil? - chlapec zažil přibližně stejný pocit, když byl ještě docela malý - byli v jehličnatém lese nedaleko chaty, kterou si pronajímali, bylo žhavé poledne - a on se kdovíproč ocitl sám, snad jen několik minut, možná i déle, a pod vysokým rozložitým smrkem uviděl, možná seděla na spodní větvi, zelenou žábu, nebyla to dospělá žába, ale mladinká žabička, protože když se přiblížil až těsně k ní, ani se před ním nepokusila utéct - že by byla mrtvá? - vzal jakousi větvičku a dotkl se jí - žabka se ani nehnula, patrně byla přece jen živá, asi byla jenom nemocná, ale v tom přišli dospělí, volali na něj a on se musel vrátit - celý den na tu žábu myslel, zdálo se mu, že by s ní mohl něco podniknout, co přesně, to nevěděl - do té zapovězené sladké myšlenky se mísila vůně suchého rozpáleného jehličí, jenže když se na to místo příští den vrátil, žába tam už nebyla - ostatně si

nebyl jistý, jestli je to ten samý smrk - vrátil se tam ještě několikrát, dokonce i následující léto, když na té na chatě zase pobývali - přesně stejný pocit později zažil, když spatřil opuštěné plačící nemluvně, které zůstalo bez dozoru, někdy dokonce toužil najít odložené dítě - něco podobného zažívám i dnes, když zůstanu o samotě s nehlídaným státním majetkem.

„Na shledanou,“ řekl dívce s dlouhými nazlátlými copy, která stála s matkou uprostřed davu ve vchodu Domu odborníků. Pravděpodobně se na něj znovu usmála a jeden z nich řekl: „Ještě se uvidíme“ - možná to vyslovili oba.

5

Venku bylo světlo jako ve dne, ale chlapec se za dvěma kovovými sloupky s jednoduchou kresbou, které podepíraly stříšku nad vchodem do domu, v němž bydlel, ani neohlédl - shora z balkonu bylo vidět, že stříška je pokrytá rezavělým plechem, přesně takovým, jaké byly na střechách domů - kolikrát jen později v zasněženém dřevěném domku na tenhle vchod vzpomínal! - bytná jim nechala jenom dvě kovové postele a jednu židli, z kuchyně byla cítit vůně smaženého vepřového s bramborem - když jednou nebyla bytná doma, chlapcova matka odemkla malý visací zámek klíčkem, kterým před nimi bytná zamykala kuchyni - ovšem chlapcova matka, babička i on sám věděli, kam tenhle klíček schovává, a tak s matkou, řídící se nějakým neomylným smyslem, vešli do kuchyně - možná si ale matka všimla inkriminovaného místa už dřív, protože sáhla rukou za

nějakou záclonku a vytáhla několik brambor, různých, pevných, nezmrzlých, i chlapec jich několik vzal, chtěl jich sice vzít víc, ale zdálo se mu, že slyší kroky bytné, že bytná už stojí ve dveřích do kuchyně - bylo jim, jako by měli dostat kulku do zad - zámek kdovíproč nechtěl dlouho zacvaknout, klíček se zasekl, taky ovšem po sobě mohli zanechat nějaké stopy, nebo možná měla hospodyně všechny brambory spočítané - každopádně začala večer křičet, nejdřív v kuchyni a potom s řevem vtrhla k nim do pokoje: „Sjeli jste se sem, proklatci, zlato nahamonili, a ještě kradete!“ - a chlapcova matka pořád jenom opakovala: „Zbláznila jste se nebo co?“ a on od té doby ví, že jeho matka umí lhát, ovšem další slovo, kterým bytná pojmenovala to, co matka udělala předešlého dne a při čem jí pomáhal, se bál vyslovit dokonce i v duchu, natolik bylo neslučitelné s jeho představou o matce, ale pokud jde o „proklatce“ a „zlato“, tak tahle slova vykřikovala bytná už dřív, později to jen znovu opakovala a vyhrožovala, že je vyhodí na ulici, v noci se pak chlapec přikryl šustivým vybledlým otcovým pláštěm, protože otec se v té době léčil na psychiatrii - obzvlášť bylo protivné, když se plášť dotýkal nahého těla - kolikrát si jen chlapec vzpomněl na krytý vchod jejich domu, jehož stříšku podepíraly dva železné sloupky, a na široké kamenné schodiště páchnoucí po kočkách! - o tom schodišti se mu zdávalo často: stoupal po něm, ale kdovíproč pokaždé minul první patro a ocitl se na podestě patra druhého, posledního - vždycky trochu záviděl těm, co bydleli v druhém patře, protože odtamtud viděli z balkonu víc domů než z jejich balkonu, a kromě toho měli chlapcův balkon jako na dlani, zatímco on se mohl jen

dohadovat, co se odehrává na tom jejich - ocitl se tedy na podestě druhého patra a zazvonil, dlouho mu však nikdo neotevřel, nakonec mu ale otevřeli a on po tom bytě dlouho bloumal - rozmístění pokojů bylo stejné jako u nich doma, jenže v každém pokoji žila jedna rodina, byl to opravdový komunální byt, to u nich bydlely jenom dvě rodiny, které k nim nastěhovali - zato tihle lidé bydleli o patro výš a on moc toužil dostat se na jejich balkon, možná tam dokonce šel, a když potom jednou večer uviděl v novinách své město, které se tenkrát nacházelo v hlubokém německém týlu, na fotografii snímané z našich letadel z ptačí perspektivy, pokusil se najít čtvrť, v níž bydleli - v té době už věděl, že jejich dům shořel a s ním celá čtvrť - ale ve snaze najít aspoň sousední čtvrtě nebo nějaké jiné známé místo zkoumal ten snímek dál, a protože mu připadalo, že za jeho neúspěch může slabé světlo petrolejové lampičky, přiblížil fotografii k očím tak blízko, až se skládala ze samých prolínajících se tmavých a světlých teček - otisků tiskařských štoček - a když se pak po válce vrátili do svého města, hned se šel podívat na místo, kde bývala jejich ulice, a snažil se mezi hromadou cihel najít zbytky kovových sloupků, které podepíraly stříšku nad vchodem jejich domu - celé centrum města se skládalo z nepřetržité hory cihel, mezi nimiž se jen tu a tam tyčily prázdné budovy nebo cihlové zdi, na kterých zůstávala viset pokojová kachlová kamna a ve větru se třepotající tapety, a když později hromady cihel odklidili, tak z místa, kde se dřív nacházela jejich čtvrť a čtvrtě sousední, teď bylo hlavní náměstí - ohromné, asfaltem pokryté prostranství s dřevěnou tribunou pro členy vlády uprostřed a s bronzovou

sochou Stalina - jednou v noci ji likvidovali, jenže její základy se ukázaly být tak hluboké a pevně zapuštěné do země, že se odtamtud ještě během několika dalších nocí rozléhaly tlumené detonace - vytahovali je po částech jako kořeny zlomeného zubu. Chlapec se kdysi za vchodem jejich domu ani neohlédl, tak proč si dodnes pamatují ztemnělou ulici s lesklými dlažebními kostkami a s tančícími stíny přibližujících se požárů, i tichý, ponurý dvoupatrový dům čekající na svůj osud, s oknem komůrky, které vedlo na dvůr, a proto z ulice nebylo vidět, komůrky, ve které se sedíc na posteli tiše modlila Stefanida tu před obrazem Bohorodičky s nemluvnětem, tu před fotografií vlastní neteře, a kde v tmavé jídelně sedávali na masivních vysokých židlích se slaměným výpletem na opěradlech naši známí z Internacionální ulice a odkládali vedle sebe na podlahu čisté kožené cestovní tašky - vysoký holohlavý stařík s orlím nosem, jeho manželka, ještě mladá inteligentní žena, jejíž rysy si ani v nejmenším nedokážu vybavit, a jejich dcera, odkvetlá dívka se stejně úzkým obličejem, jako měl její otec, nosila skřípec a měla německé jméno Elsa - všechny je zavraždili v ghettu - a možná že už tehdy Stefanida bloudila po bytě jako tichý stín a otevírala skříně a kufry, po skončení války někdo vyprávěl, že si vzala nějaké věci a odešla na vesnici k jakýmsi příbuzným, ale kvůli oteklým nohám už nemohla chodit a záhy zemřela - tohle jí máma dodnes nemůže odpustit - bylo by ale možné, že by se někde tam venku zachovalo něco z našich věcí? - kostkovaný pléd, kterým se přikrýval Tusik, nebo dalekohled, který si chlapec nevezal s sebou? - je to stejně nepravděpodobné jako teď najednou objevit mrtvolu Homéra

nebo Alexandra Makedonského. Tak proč bylo světlo jako ve dne? Pravděpodobně proto, že jsme byli blízko Gecovova domu, který už zachvátily plameny, na rohu dvou ulic, tam, kde zatáčela tramvaj, zrovna naproti místu, kde dva dny předtím stáli s Tusikem a v davu lidí poslouchali z černého tlampače onen občas se zadržávající hlas. Gecov už dávno nebyl naživu, ale v chlapcově rodině tomu domu říkali, stejně jako v případě domu Tunikových, podle jména bývalého majitele - kdysi žil v tom domě doktor Minc, o němž se v chlapcově rodině neustále vyprávěla pořád ta samá historka: jak k němu přišla do ordinace nějaká žena a na jeho otázku „Co vás trápí?“ odpověděla, že když dýchá, tak cítí bolest, na což jí doktor řekl „Tak nedýchejte“. Tuhle příhodu pravděpodobně šířil dědeček, který se s Mincem znal, po dědečkově smrti ji vyprávěla babička a potom moje máma a teta, takže když teď někdo naříká, že je pro něj bolestivé se ohýbat nebo chodit, máma nebo teta řeknou buď „tak se neohýbejte“, případně „tak nechod'te, jak by řekl doktor Minc“ - i já jsem tuhle historku nejednou opakoval svému synovi, takže i on ji patrně předá svým dětem, jestli nějaké bude mít - opravdová štafeta z generace na generaci! - Gecovův dům, ve kterém kdysi žil doktor Minc, hořel, plameny ho zachvátily ze všech stran. Ten dům měl tři patra a k tomu ještě stál na vyvýšeném místě, v téhle čtvrti byl nejvyšší. Podkrovní okno domu, ve kterém bydlel chlapec - když chodíval nahoru se Stefanidou, která šla na půdu věšet prádlo, vždycky se vydrápal na nějaké harampádí, rukama se chytil sluncem rozežřátého drsného plechu a vyhlížel z podkrovního okna - tak tedy tohle okno bylo akorát na úrovni třetího patra

Gecovova domu, zatímco všechny ostatní střechy uvnitř jejich čtvrtě se nacházely o tolik níž, že jim nebylo třeba věnovat žádnou pozornost, zato Gecovův dům, to bylo něco! - ostatně chlapce uklidňoval fakt, že ten dům stojí na vyvýšenině, takže není vůbec jisté - v případě že by stál vedle jejich domu - jestli by nakonec nebyly oba stejně vysoké, tím spíš, že v domě, ve kterém bydlel chlapec, byly strašně vysoké stropy, takže jejich dvě patra mohla být klidně naprosto shodná se třemi patry domu Gecova - když se potkávám s lidmi, kteří mají v životě úspěch, utěšuju se myšlenkou, že jsem beztak chytřejší a schopnější než oni - teď tedy dům hořel, jeho skelet zachvátily plameny a bylo jasné, že se musí každou chvíli zřítit - chlapcova rodina kráčela středem ulice, protože hořel i protější dům s tlampačem připevněným na jeho rohu, ale ten byl jednopatrový - na dlažbu se suchým praskotem padala rozžhavená ohořelá polena, rozpadávala se napadrt' a chrlila snopy jisker - bylo horko, jako by někdo pootevřel dvířka od kotle parní lokomotivy, oči od kouře slzely a níž, v ulici Rosy Luxemburgové, také hořely domy a vystřelovala ohořelá polena, jenom v ulici Ostrovského vedle domu profesora Oizermana byla tma a chladno - když se zastavili pod balkonem Oizermanových, chlapec si najednou uvědomil, že ačkoli je pozdní letní noc, nejsou Oizermanovi doma - pravděpodobně už také odešli, asi někdo ze známých, kteří po chodníku procházeli pod jejich balkonem, na ně zavolal, a zřejmě i oni někoho uviděli a prohodili s ním několik slov. Podobně tmavou a tichou ulicí sešli k řece a přešli přes dřevěný most - v černé Něroči, jejíž voda ještě nestačila opadnout, se odrážely plameny požárů planoucích někde tam

nahoře - přesně takhle se o svátcích odrážejí v řece Moskvě ohňostroje, protože vodě je jedno, co zrcadlí - v hlavní aleji městského parku bylo ve tmě, která je obklopila, slyšet šourání něčích nohou, z postranních alejí se náhle vynořovaly tmavé postavy, stejné postavy se pohybovaly i po hlavní aleji, pak po tichých nedlážděných ulicích za parkem, procházely kolem odlehlých dřevěných plotů a jednopatrových domečků s malými černými okny, v nichž už se také chvěly rudé odlesky, a teprve tehdy, když jejich rodina vyšla na silnici, nikoli na tu směrem k Moskvě, protože ta měla být nejnebezpečnější, ale na jinou, také však směřující na východ, tak teprve tehdy chlapci konečně došlo, co tenhle ruch způsobilo a proč se z postranních alejí a bočních ulic vynořují tmavé postavy - po krajnicích silnice, zprava i zleva, se táhly nekonečné zástupy lidí opouštějících město - s brašnami, s malými kufříky a taškami v rukou, s bicykly, na kterých bylo naložené kdeco (chlapec vůbec neměl odevzdávat kolo - jak by se teď hodilo!), s dětskými kočárky, ve kterých se vezly buď děti, nebo věci, patrně jedno i druhé, mnoho lidí neslo děti na rukou nebo vedlo za ruku - chlapec si nikdy neuvědomil, že v jejich městě žije tolik lidí, dokonce se ho na rodné město zmocnil pocit hrlosti - člověk by si mohl myslet, že ti lidé jdou na procházku nebo na prvomájové shromáždění či na demonstraci - pouze ho udivovalo, proč pod rouškou noci - mnozí na sebe volali, poznávali se, vyptávali se na někoho - nejdůležitější bylo se navzájem neztratit - chlapcova matka i on sám fungovali jako spojovací článek mezi otcem a babičkou, protože otec se jim neustále ztrácel a vyrážel kamsi dopředu - později už bylo jasné, co se děje, když

chlapcův otec, ležící na podlaze v pokoji hemžícím se štěnicemi, který jim postoupili domácí, obyvatelé jednoho z provinčních středoruských měst, do něhož dorazili za horkých červencových dnů, šustil svým obnošeným pláštěm, kterým se přikrýval, v noci lomcoval postelí, na které vedle sebe spali chlapec, jeho matka a babička, ve dne jedl slupky od okurek, každou chvíli přiskakoval k oknu, a jakmile zahlédl vojáky, začal pobíhat po pokoji a vykřikoval: „To jdou pro mě!“ – domníval se totiž, že ho hledá vedoucí místního městského zdravotnického odboru Tatanov, tím jménem potom v chlapcově rodině dokonce označovali jakékoliv neexistující nebezpečí – když už tedy bylo jasné, co se s ním děje, začala chlapcova matka tvrdit, že to, jak se otec pořád hnál dopředu, ten jeho bezuzdný běh, byl prvním příznakem začínající psychózy – babička šla ovšem vzadu svým obvyklým vycházkovým krokem, v chlapcově rodině bylo všeobecně známé, že se babička ráda prochází – později babička nejednou s hrdostí říkala, že pouze díky tomu byla schopná ve svých sedmdesáti letech ujít oněch šestatřicet kilometrů, což všichni potvrzovali; její chůzi možná také zpomalovala myšlenka, že Tusik pro ně nepřijel, že tedy zřejmě zůstal ve městě, ostatně oni všichni, kromě chlapcova otce, pozorně sledovali každé nákladní auto, které je předjíždělo – chtěli zjistit, jestli v něm náhodou není Tusik. Dny byly nejdelší a noci nejkratší – za jejich zády rudla záře hořícího města, vpředu už na východě svítalo a pach kouře, který je občas ještě doháněl, se mísil s vůní časného rána, jaké bývalo na chatě – takhle brzy vlastně chlapec nikdy nevstával, mohl jedině tušit, že bývá takové – po krajnicích silnice se pohybovaly zástupy lidí a mezi

nimi je po silnici předjížděly nákladní automobily - na korbě seděly na lavicích tmavé nehybné postavy s vojenskými brigadýrkami na hlavě - mezi lidmi kráčeujícími po krajnicích se proslýchalo, že to je milice nebo oddíl NKVD - chlapec otce každou chvíli dohnal, a když pak kousek stranou čekali na babičku a matku, zdálo se mu, že zástup lidí co nevidět skončí, a popadl ho strach, že zůstanou poslední, zatímco otec nedočkavě volal: „Rychleji, rychleji!“ a matka na otce křičela, že babička tak rychle jít nemůže, on však, aniž by na ně počkal, znovu utíkal dopředu. Míjela je nákladní auta - mezi dvěma zástupy kráčeujících lidí se po asfaltu s rachotem pohybovaly dvoukoláky tažené koňmi - vezly buď děla, nebo polní kuchyně - proti jasnému nebi se rýsovaly tmavé, mlčky se hrbící postavy vojáků s pilotkami a kdosi utrousil, že to ustupuje naše armáda, ta věta letěla od úst k ústům, mluvilo se o tom ale takřka šeptem, protože se předpokládalo, že naše hranice jsou nedotknutelné - za dvoukolákem se rozběhla nějaká stařena s rozčuchanými šedivými vlasy, zoufale gestikulovala a čehosi se doprošovala, ale ti, co se vezli, mlčky seděli dál bez hnutí - rozběhla se tedy za jiným povozem, dokonce se na něj pokusila vydrápat, avšak ti, co se vezli, pořád seděli mlčky, jen se nepatrně nahrbili - začala se tedy vrhat od jednoho povozu k druhému, až to vypadalo, že to dělá jen tak z legrace, a potom zůstala stát uprostřed cesty, mezi povozy, které se jí lhostejně vyhýbaly, a s rukama sepnutýma k nebi začala hlasitě bědovat - lehký předjití větřík jí čechrál šedivé zčuchané vlasy a kdosi řekl, že je určitě pomatečná - až později chlapec pochopil, že to byla Židovka. A když se nebe dočista rozjasnilo a bylo zřejmé, že

je čeká horký bezmračný den, a když je předjela skoro celá armáda - ty, co šli pěšky, s lomozem míjely už jen zbloudilé povozy, které doháněly ostatní, vypadalo to, jako by se opozdily na přehlídce - objevila se nad silnicí letadla. Letěla nízko, přízemním letem, leskla se jako stříbro v paprscích ještě neviditelného slunce, v kokpitu se zřetelně rýsovaly postavy letců v přilbách - letadla přelétala nad silnicí, ztrácela se a potom se znovu vracela - bylo slyšet krátké dávky z kulometu a mnozí z těch, co šli po silnici, uskakovali stranou, rovněž chlapcova rodina skočila do nějakého lesíku. A s nimi ještě několik lidí, vlastně už známých, se kterými se setkali na začátku cesty, potom rozešli a pak znovu potkali, protože cestou se lidé neustále potkávali jako na nějaké demonstraci nebo na lidové slavnosti, a když v lesíku chlapec uslyšel těsně u ucha ono krátké hvízdavé „fííí“, jako kdyby někdo zlehka švihal bičem nebo přivolával psa, ani ho to nepřekvapilo, protože takové zvuky slyšel mnohokrát, když se díval na *Polární hrdiny* nebo *Hlídku v poušti*, přesně takhle si to představoval a jenom vykřikl: „K zemi!“, protože z knih a filmů věděl, co se má v takových případech dělat - dospělí jeho rozkaz uposlechli, vrhli se k zemi, vedle sebe si položili brašny, a chlapec poprvé ucítil ranní rosu. Dřív než se v zatím ještě šerém lese rozednilo, mihlo se kdesi v dálce mezi kmeny stromů několik šedivých postav - buď to byli vojáci, nebo milicionáři - potom všechno ztichlo, a když se na silnici objevili znovu, kdosi jim vysvětlil, že se dostali do přestřelky mezi pohraničníky a německými parašutisty převlečenými do uniforem milice - nesekočili snad z těch letadel, co přelétávala přes silnici, parašutisté? Později se chlapec

dozvěděl, že se tomu říká výsadek a že Němci tuhle taktiku hojně využívali - to znamená, že se setkali tvář v tvář s opravdovými Němci - rád by byl věděl, jaké asi mají Němci tváře, a taky přemítal o tom, jak snadno se jim mohli dostat do rukou, ale tyhle předsunuté oddíly civilní obyvatelstvo očiividně nezajímalo, i když, jak se dozvěděli později, Němci hned následující den do města, které už obsadili, lidi zase vraceli a chlapec si potom nejednou představoval, jak tam spolu s ostatními vracejí za ozbrojeného doprovodu taky jejich rodinu a jak je ti němečtí vojáci v helmách, s vystupující mohutnou bradou a s bezbarvými árijskýma očima zahánějí pažbami samopalů a s nasazenými bodáky za ostnatý drát a přiřívají jim žluté hvězdy - domyslet to bylo příliš děsivé, protože profesor Oizerman - hrozně tlustý člověk s pleší, kterou napříč přetínal důkladně přihlazený pramen vlasů, takže ta pleš byla ještě výraznější - stejně město neopustil, neboť ho zavolali k dědečkovi v předvečer jeho smrti, a on mu mlčky zkoumal pulz, zatímco všichni čekali na jeho verdikt - byl Němci donucen čistit záchody holýma rukama - profesor Oizerman se při tom určitě dusil - a potom mu provedli něco takového, co ani nahlas nelze vyslovit, a až potom ho zavraždili, totéž ovšem mohli udělat jeho otcí, ačkoli ten by předtím bezpochyby spáchal sebevraždu, ostatně se o to už pokusil, když byl chlapec ještě dočista malý - otce přivezli a položili na postel s velkou pérovou matrací - měl poraněnou páteř, vrhl se tenkrát do schodišťové šachty, když ho odváděli z výslechu nebo k výslechu - jeho výpověď byla tak bláznivá, že dokonce i tam se zdála podezřelá - už u něho totiž propukla psychóza, a tak ho propustili - ležel na

posteli, nevnímal okolí a tvrdil, že nikdy víc nevstane. Slunce už dávno vyšlo, bylo horko a chlapec měl žízeň - tehdy po silnici začaly proudit zástupy nakrátko ostříhaných lidí v obnošeném šedivém oblečení a s dávno neholenými šedivými tvářemi a všechny kolony, z nichž každou doprovázelo několik vojáků s puškami přes rameno, předháněly lidi, kteří šli po krajnicích silnice, a potom ty kolony zmizely za zatáčkou - a když už bylo slunce na nebi vysoko a nemilosrdně žhnulo skoro úplně nad hlavou a lidé měli ústa vyschlá a žíznivá a chlapec se naučil spát za chůze, začali se na krajnicích objevovat první spící lidé - ti v obnošeném šedivém oblečení a s dávno neholenými šedými tvářemi leželi na boku s nepatrně ohnutýma nohama v kolenou a jenom na jejich spánku byla vidět malinkatá kulatá ranka se zaschlým pramínkem krve, ztrácejícím se někde ve strništi jejich vousů - a ti, co šli po silnici, je mlčky obcházeli, nedokázali však od nich odtrhnout pohled, když se jim vyhýbali, i potom se ještě dlouho ohlíželi, jako by se snažili vrýt si jejich rysy do paměti - přesně takhle lidé kdysi procházeli v klubu zaměstnanců sovětské distribuce kolem rakve prvního tajemníka - zprvu si všichni mysleli, že je zastřelili Němci, jenže nebe bylo čisté a nebyla slyšet žádná přestřelka, a potom se rozšířila fáma, že ty, kteří nedokáží jít dost rychle a zaostávají za kolonou, vraždí onen ozbrojený doprovod.

6

Časně na jaře vyšel beze spěchu z průjezdu jednoho domu v Kropotkinské ulici plnoštíhlý muž střední

postavy, tvář měl napůl ztrhanou, napůl naběhlou, ve vratech se zastavil a přelétl ulici pohledem člověka, který právě přišel na svět. V kvalitní aktovce měl kromě desek a knih lahvinku alkoholu - aby ji čert vzal! - dobře udělal, že ji tomu ochlastovi zámečnickovi nedal - takovým týpkům jako on člověk nemá dávat nic dopředu, stejně by o tom příští den už nevěděl - a tak mu nezbylo než vlastnoručně na špinavý list papíru, pokrývající celý stůl, na kterém stála vyprázdněná půllitrová láhev s matnou broušenou sklenicí a na němž ležely zbytky cibule a kůrka chleba, napsat své jméno, jméno po otci a hodinu, kdy přijde - jméno napsal, přestože ho ochlastova otázka „Jak ti nadávaj?“ v první chvíli naprosto vyvedla z konceptu, a navíc se ukázalo, že jméno po otci - které se mu připletlo na jazyk jako první - je odvozené od křestního jména ochlasty, takže ochlasta se ho s ohavným úšklebkem zeptal: „Nejsi ty nakonec můj syn?“ - byli přibližně stejně staří - a potom významně zašilhal na aktovku, a aniž by otočil hlavu, protože byl úplně namol a ještě k tomu měl chřipku, pokračoval: „Tak co to máš v té aktovce?“, moc stál o tu lahvinku, ale když od příchozího uslyšel, kdy přesně zase dorazí, dokonce na minutu, znovu se pohrdavě ušklíbl a řekl: „Jako záchranka“, ale příchozí z profesionálního zvyku položil konečky prstů na těžké, svalnaté zápěstí ležícího - ruku měl horkou, pravděpodobně měl opravdu horečku, a tep rychlý jako pevně napjatá struna - tep sklerotika a hypertotika. Možná se to ale přihodilo až dalšího dne, kdy se nakonec stalo to, co si tolik přál - žena vyšla z domu o něco dřív, aby neodcházel společně, a on zamířil do kotelny, kde se už uzdravený zámečnick s čímsi pachtil, nebo se tvářil,

že se s něčím pachtí, a už značně podroušený se podíval těžkým, zvědavým pohledem na příchozího - dokud byli ještě v kotelně, několikrát zamířil ke dveřím, jednou snad dokonce chytil za kliku - když mu dal ale příchozí lahvinku, zámečník se na něj nalepil jako klíště a prosil ho, ať vyléčí jeho přítele - ano, tohle se mohlo klidně přihodit až dalšího dne, protože proč by se ten muž nemohl kolem sebe rozhlížet očima právě narozeného člověka, když - podíváme-li se na to z druhé strany - i ten, kdo vychází z pokoje ven, případně nastupuje do tramvaje, nebo vůbec jakkoli přechází z jednoho rozpořování do druhého, se vždycky dívá právě takhle.

Když muž vešel do metra, vmísil se do proudu lidí - lidé sjížděli dolů po eskalátoru v několika řadách, těsně přitisknuti jeden k druhému jako odsouzenec, které na pásu přepravují k místu likvidace, mezi nimi i člověk v kvalitním, ale už nepřilíš novém kabátě s perziánovým límcem, jaký nosívají umělci, a s perziánovou čtverhrannou čepicí se sklopenými náušníky, takzvanou konfederátkou, v níž se nehledě na židovské rysy tváře podivně podobal nějakému zajatému Němci - už z horní části eskalátoru se mu otevřel pohled na podzemní vestibul stanice metra, kde se hemžili lidé, a zároveň měl výhled na těžké, v proudění vzduchu se nepatrně pohupující lustry - všechno bylo blíž a blíž, jako když se letadlo chystá na přistání - určitě to byla stanice metra Avtozavodskaja, protože jedině tam je tak vysoká klenba, která dovoluje zrakem okamžitě obsáhnout celé nástupiště - jaro ještě pořádně nezačalo - zima byla v plném proudu, venku zuřila vánice - ten člověk se zkrátka vracel z práce domů. Když sjel dolů, ocitl se v lidském víru - proud lidí v protisměru

s sebou každou chvíli unášel jeho aktovku, kterou pak z davu s námahou vytrhával. Jen co prošel podzemním vestibulem, začal stoupat po schodech vedoucích k přestupní stanici - nejpravděpodobněji k Taganské nebo náměstí Sverdlova - část cesty měl už tedy za sebou, ale možná že k přestupní stanici zamířil, hned jak sjel do metra - naproti němu sjížděly aktovky, nákupní tašky, síťovky s pomeranči a bochníky chleba, kalhoty přiměřeně i nepřiměřeně úzké, do zvonu, ošuntělé, dámské kozačky všech typů a tvarů, nohy obepnuté punčocháči, minisukně. Mezi lidmi sjíždějícími dolů zahlédl štíhlou, moderně oblečenou dívku ve velmi krátkém kožešinovém kabátku, s kalhotami na boku na zip, v nízkých semišových kozačkách rovněž na zip a s taškou přes rameno - muž nepatrně zpomalil krok a vyprovázel ji pohledem - ještě chvilku, a ztratí se mu. Prodíral se mezi lidmi, dohonil ji, něco jí pošeptal do ucha, ona se zasmála, on ji vzal pod paží, a už sedí v málo osvětleném pokoji, ona v křesle v oblečení à la kombinéza, zdůrazňujícím její postavu, on se uvelebil na koberci u jejích nohou - semišové polokozačky jí už sundal a začal jí odspodu nahoru rozepínat zip - čím jeho ruka s jezdcem stoupala výš, tím byly jeho pohyby pomalejší, a když dospěl k jejím bokům, naklonil se k výstřihu a přibližoval rty k jejímu tělu, jako kdyby se potápěl do teplé vany - vtom do něj kdosi vrazil, jiný mu podrážděně cosi řekl, a on stál na schodech a překážel lidem v cestě. Teď se vydal po můstku se zábradlím, dole se míhaly střechy vagonů, vlak prudce zrychlil a s lomozem zmizel v tunelu - ve tmě byla ještě vidět červená signální světla - a on přešel na protilehlou stranu můstku, opřel se o zábradlí, pohlédl

dolů na černé koleje s ohlazenými ocelovými kolejnicemi - ještě se na nich nejistě chvěly odlesky - ze tmy tunelu se blížily dva reflektory - vlak zastavil, ale zdaleka ještě ne na konci nástupiště, což bylo nezvyklé - ten stojící vlak a dlouhý úsek volných kolejí - vedle jednoho z vagonů se černal neveliký houf lidí - sbíhali se ze všech stran - houf lidí se zvětšoval přímo před očima - muž se také rozběhl, protlačil se davem a spatřil člověka s uříznutýma nohama, ležícího na asfaltu v kaluži tmavé krve - cary oblečení byly vtlačené do masa, dlaň prsty křečovitě svírala aktovku, tvář měl černou - pravděpodobně ho zabil elektrický proud, to celé se však neodehrálo teď, ale kdysi v létě, proto se mu tak lehce běželo, teď tedy muž sestupoval po schodišti ve svém těžkém kvalitním kabátě a s aktovkou v ruce - malá kapka uprostřed ohromného proudu lidí jemu podobných. Podél nástupiště stáli v několika řadách lidé čekající na vlak, i on se vřadil do tohoto nového, na okamžik zastaveného proudu - jeho pohled nevědomky padl na obložení zdi - bílý mramor byl na horizontu přerušen pruhem kachlíků - po hlavní ulici města se pomalu pohyboval autobus se smuteční stuhou a za ním celý průvod aut - na nějaké křižovatce milicionář dokonce zastavil provoz, aby nechal projet pohřební procesí.

7

„Jakou má jemnou ruku... jako by byl živý,“ poznamenala nějaká žena, když upravovala otcovu ruku - pohřební průvod se zastavil naproti šedému domu - z autobusu byla okna bytu dobře vidět - čtyři okna

a balkon s baňatým sloupovím z porézního vápence. „Takové ruce prý mívají jenom lidé, kteří prožili svůj život velmi čestně,“ řekla druhá žena a někdo třetí zaklepal na kabinu řidiče: „jedeme“ - a autobus se dal do pohybu a za ním celé procesí.

Na hřbitově bylo stále plno sněhu - v ulicích už pod paprsky jarního slunce roztával, ale tady se lidé brodili ve sněhu po kolena. Kolem čerstvě vykopaného hrobu se na hliněném náspu rozestoupili v hustém kruhu truchlící, kdosi se na násep pokusil také vyškrábat, ale neudržel se tam a sklouzl nazpátek, další se těsnali u sousední zdi, jiní stáli opodál v malých skupinkách nebo po jednom tam, kde byl udupaný sníh, a polohlasně si spolu povídali o práci. Nad rakví se střídali řečníci jeden za druhým, mluvili sice hlasitě, jak bylo patrné z jejich artikulace a gest, přesto však nebylo slyšet jediného slova a mezi jejich projevy hlasitě zazníval v přestávkách smuteční Chopinův pochod, hraný falešně - ten muž stál u rakve vedle matky, podpíral ji v podpaží, avšak jaksi nepřírozeně - bylo znát, že je to pro něj nezvyklá situace. Ostatní blízcí - jeho žena, příbuzní, přátelé - stáli také až u rakve, nicméně mezi tím člověkem s matkou a jimi byl cítit jakýsi neviditelný odstup - jako by tím byla mlčky zdůrazněna zvláštní blízkost těch dvou s nebožtíkem i jejich právo zaujmout zvláštní postavení. Nebe se zatáhlo mraky, lehce sněžilo - sníh se snášel na nebožtíkovu tvář, jeho šaty - otec měl ze zimy vždycky strach - když šel v zimě ven, ohrnoval si límec svého staromódního kabátu, i matka se pokaždé bála, že nastydne - a když byl otec nemocný, větrací okénko otevírali v sousedním pokoji a teprve z něj otevřeli dveře do pokoje, kde ležel otec - v novém kabátě

s prodlouženým perziánovým límcem, jaký nosívají umělci, chodil otec všehovšudy pár měsíců, ten kabát byl na syna jako šitý - dnes, když si ho oblékl pod záminkou, že na hřbitově bude vítr, vrhl na sebe kradmý pohled do zrcadla, které stálo v před-síni. Neklidně hledal kohosi očima, občas dokonce natahoval krk nebo si stoupal na špičky - snažil se to dělat nenápadně, protože v takovou chvíli se to neslušelo - dokud se nesetkal očima s vysokou dívkou s nepatrně šikmýma očima a bujnými černými vlasy, které jí vyklouzávaly zpod kožešinové čepičky - stála kousek opodál, vzadu za davem obklopujícím rakev - jakmile zachytila jeho pohled, sklopila oči a potom se úplně odvrátila stranou, jako by se vůbec neznali.

8

Nízké ranní slunce nakouklo přes přední sklo, oslepilo ho, a tak sklopil stínítko - obyčejně sedával na místě vedle řidiče jeho otec - celý schovaný ve svém kabátě s ohrnutým límcem se nepatrně otočil k synovi, poslouchal ho i neposlouchal, protože byl neustále zaneprázdňený vlastními myšlenkami, ale možná mu prostě jen překážel ohrnutý límec - ustavičně si rukou otíral opocené brýle, aniž si je sundal, ale když si je sundal, bylo patrné, že má vypoulené oči - zračila se v nich bezradnost - a okolo brady mu visely dva ochablé laloky jako u plemene boxera - obličej se mu za poslední léta zmenšil, takže se v ohrnutém límci dočista ztrácel - syn mu vyprávěl, co je ve městě nového, ledabyly vyjmenovával vědce, jejichž přednášky navštěvoval nebo s nimiž

se setkal na konferencích, a se stejným pocitem převahy vyprávěl otci o otevření nové stanice metra nebo o nějaké divadelní premiéře, jako by on sám na tom měl nějakou zásluhu, zatímco otec si otíral brýle a nepřítomně pokyvoval hlavou do rytmu synova vyprávění nebo vlastních myšlenek - sukno pod tím perziánovým límcem bylo zvenku prošíité spoustou stehů. V tuhle ranní hodinu nedělního zimního dne byly ulice města téměř liduprázdné - v neděli tou dobou matka obvykle ještě nevstávala a Nastá, která byla předtím na trhu a teď pobíhala v kuchyni, připravovala oběd, jehož menu bylo pečlivě probráno již předešlého dne - oni dva s otcem byli už venku, otec měl v obchodech známé, pravděpodobně proto, že léčil někoho z prodavačů - syn nesl tašku s nákupem, neboť otec nesměl nosit těžké věci, i když aktovka, s kterou chodil do práce a pak ji na zpáteční cestě naplnil láhvemi s keřírem nebo sklenicemi s konzervovaným kompotem, byla nepochybně daleko těžší než tahle taška, syn ji však považoval za svoji povinnost nosit, protože jinak otci pomoci nemohl - když otec vcházel do obchodu, vždycky si otíral skla brýlí, a když přicházel z venku domů, měl vzezření člověka, který právě nastoupil do tramvaje - na zpáteční cestě syn přecházel ulici jinde než na místě k tomu určeném, protože tahle ulice se vůbec nedala srovnat ani s tou nejokrajovější ulicí v Moskvě, zatímco otec si zacházel a čekal na přechodu na zelenou, a potom stoupali po schodech do čtvrtého patra - otec se zastavoval na každé podestě, aby si odpočinul, a právě v té chvíli se syn cítil obzvlášť zdravý, silný a mladý - stěží se ovládl, aby jako střela nevystřelil do čtvrtého patra - občas se zastavil o jeden nebo dva schody nad

otcem a několikrát hlasitě zafuněl, aby otci předvedl, že je také unavený. Přes stínítko, které sklopil, měla obloha sytě modrou barvu jako těsně před bouřkou nebo někde na jihu, a přesně takovéhle nebe - ne to před bouřkou, ani to jižní - jednou spatřil přes zasklenou střechu trolejbusu - tehdy otcova nemoc zrovna vrcholila a on se vracel domů s chlebem pro diabetiky a s léky - teď nebe bez jediného mráčku ohlašovalo jaro, byť byla zima v plné síle, domy byly ale podivně ztemnělé, jako by se náhle slunce schovalo za mraky - nové, cizí domy, které zde, v jeho městě, vyrostly bez něho.

Automobil zastavil naproti šedému domu - než vstoupil do vchodu, postál několik vteřin na chodníku a zkoumavě se zahleděl do tmavých oken čtvrtého patra - na tři čtvercová a jedno úzké okénko s kamenným, k němu přilepeným balkonem - teprve když se ocitl na odpočívadle před známými dveřmi, uslyšel, jak mu bije srdce - dveře byly zavřené, což ho trochu uklidnilo, protože věděl, že v takových situacích se nechávají dveře otevřené, aby lidé mohli do bytu volně přicházet - a hned jak se jeho poskakující srdce utišilo, opatrně stiskl tlačítko zvonku. Otevřela mu matka, jako každé ráno měla na sobě svůj flanelový župan, a za jejími zády vykukovala z kuchyně Našta s vystouplými lícními kostmi a jako vždy zamračeným obličejem, přesně jako postava z Fedotovova obrazu *Majorovy námluvy* nebo Repinova *Zatčení propagátora* - v předsíni bylo všechno jako dřív - ukořistěný německý věšák se zrcadlem uprostřed, vysoká nemotorná skříň, ve které viselo staré oblečení, lednice, žebřík, skříň ve zdi, kde určitě stály jako obvykle ve špalírech sklenice se zavařeným kompotem, kterých otec nakupoval nepřeberné

množství, a dvě tři láhve vína - sám měl sice víno zakázané, ale strašně se rozčiloval, když přijel syn a nějakou láhev otevřel v jeho nepřítomnosti. „Tak co“ - chtěl se zeptat, ale matka ho předešla: „Noc byla klidná, jenom měl arytmií,“ řekla, jako když lékaři mluví o nemocném, a stejně klidně dodala: „Můžeš jít k němu“ - a on pochopil, že když se to od něj očekává, tak to udělat musí, že je mu tím zároveň uděleno jakési zvláštní právo, a tenhle pocit, že má privilegované postavení, ho během celé otcovy nemoci ani potom na pohřbu neopustil - teď tedy opatrně pootevřel dveře a vešel do pokoje. Na jídelním stole, na němž bylo nezvykle plno léků, svítila lampička s oranžovým stínítkem, ne zcela zataženými závěsy pronikalo do pokoje denní světlo a to dvojí světlo vytvářelo podivný dojem, že již nadešlo ráno, ačkoli ještě neuplynula noc, byl tu cítit kafr a na pohovce odsunuté od zdi tak, aby se k ní dalo přistoupit z obou stran, ležel otec v bílé noční košili, na které se na hrudi z levé strany, v místě, kde je srdce, rozšiřovala tmavá krvavá skvrna - otci předešlého dne přikládali pijavice - ležel na zádech, dýchal těžce a nepravidelně jako postřelené zvíře - syn přistoupil až těsně k němu - od otcovy postele odstoupila zdravotní sestra v bílém plášti a poodešla někam do rohu místnosti, pravděpodobně aby při setkání syna a otce nerušila, a on znovu pocítil jakési výsadní právo, které mu zcela všichni přiznávali, ba dokonce zdůrazňovali - otcovy vypoulené oči hleděly kamsi vzhůru, jako kdyby se snažil rozeznat cosi na stropě, a na tvářích, pod očima, se mu zřetelně rýsovala spleť rudých žilek - stejné žilky na těch samých místech se nedávno začaly objevovat i u syna, zatím jich ale bylo ještě málo - teď, když

otec neměl brýle, bylo vidět, že má orlí nos, snad dokonce krásný - syn ho vzal mlčky za ruku a začal mu nahmatávat tep, rychlý a slabý - otec se pořád snažil rozeznat cosi na stropě, ani trochu ho nepřekvapilo, že se tu syn objevil, jako by se rozloučili teprve včera, anebo ho možná zkrátka nepoznal. „Tak tě tady mám,“ promluvil nečekaně. Řekl to kamsi do prostoru a dál si syna nevšímal. „To nic, všechno bude dobré,“ podotkl syn - řekl to, protože věděl, že v takových situacích má člověk takové věci říkat - a na jídelním stole mezi léky, ampulkami a injekčními stříkačkami ležely otcovy brýle a jeho ploché kapesní hodinky.

9

Přicházely a odcházely každý den, několikrát za den, večer, přes den, ráno, jedna střídala druhou - z jejich lehkých, napůl průhledných tašek, které leda byle pokládaly na podlahu, pod plášť, vykukovala skripta, vrbové větvičky, pestrobarevná klubka vlny a mnohé další nepodstatné ženské věci, jejichž účel nedokázal pochopit - když zmuchlaly kožich a kožšinovou čepici nebo jemný šátek, oblékly se do bílého pláště, který vyndaly z tašky, a letmo se prohlédly v zrcadle - poslední pohled předtím, než vešly do pokoje, kde ležel nemocný - ptáci s přistříhnutými křídly, falešní beránci - nemocnému vyměňovaly prostěradlo, obracely ho, píchaly mu injekce do pohublých, od jódu zažloutlých hýždí a dotýkaly se jeho těla - do pachu kafru se mísila sotva rozeznatelná vůně parfému - a než měly odejít, začaly být obzvlášť horlivé, aby skryly stěží utajovanou radost

z blížícího se vysvobození, ba dokonce nějakou dobu zůstávaly v pokoji nemocného ještě i po příchodu spolupracovnice, která je střídala, jako kdyby nikam nespíchaly a za nejdůležitější považovaly to, co se odehrává zde, zatímco všechno ostatní, co se odehrává za zdmi tohoto domu, pro ně nemá žádný význam - před zrcadlem si pak nasazovaly kožešinovou čepici nebo šátek beze spěchu, stejně jako člověk u svátečního obědu nespěchá s vypitím první sklenky, ale on z okna viděl, že jakmile se ocitly venku, utíkaly lehce a ladně na trolejbus nebo na tramvaj.

10

Ze zvyku kreslil tužkou skici nebo možná seděl s bradou opřenou o ruce jen tak, když vstoupila do pokoje - vysoká, v bílém plášti a naškrobené čepičce posazené na hustých černých vlasech - léky už v otcově pokoji nebyly, přišla tam naplnit injekční stříkačku.

„Snězte něco,“ vybídl ji, protože jídelna se teď přesunula do tohoto pokoje a protože ji strašně chtěl něčím pohostit, ona však odmítla - i když k ní přisunul mističku s bonbony, zavrtěla odmítavě hlavou - odlomila hrdlo ampule a nabrala její obsah do injekční stříkačky - když do ní nasála část tekutiny, jedním pohybem ji obrátila jehlou vzhůru a dál nabírala tekutinu z nasazené ampule, aniž by ji nějak přidržovala - bylo úžasné, jak se jí to dařilo!

„Hlídáte si postavu?“ zeptal se jí s hranou ironií.

„Ale kdepak,“ odpověděla tak prostě a s takovým údivem, že mu bylo za tu neslušnost, kterou před chvílí pronesl, trapně.

Stála už se stříkačkou v ruce u dveří - ještě okamžik, a opustí pokoj.

„A co slunečnicová semínka, nedala byste si?“ Najednou si vzpomněl, že je koupil den předtím, protože neměl co dělat, a že je teď má v kapse.

„S radostí,“ usmála se a náhle zčervenala, pravděpodobně kvůli tomu, že tak rychle souhlasila.

Přistoupil k ní a natáhl k ní dlaň plnou slunečnicových semínek.

„Musím zůstat sterilní,“ řekla a kývla směrem k injekční stříkačce, a tak jí semínka opatrně dal do kapsy jejího pláště - zatímco je sypal, stála bez hnutí, jako by na něco čekala a zároveň se toho bála.

11

Scházela dolů ulicí vedoucí k říčce a on stál u mostu - byl tu už dlouho a netrpělivě pokukoval na hodinky - scházela dolů, měla malinko šikmé oči a vysoko vyčesané vlasy - vydal se jí naproti - přibližovala se, jako kdyby sestupovala odněkud z výšky - a on už neviděl ani domy, ani ulici, ani lidi - vnímal pouze její postavu a tvář ve svatozáři vysoko načechraných černých vlasů. Zastavili se naproti sobě a trapně mlčeli - zdálo se mu, že určitě slyší, jak mu bije srdce.

... Tolik jsem na vás... tebe čekal.

Vykročili směrem k říčce, tam, kde stál před chvílí, když na ni čekal, potom šli po úzkém dřevěném mostě a stoupli si k zábradlí - z mělké říčky pokryté ledem se najednou stala široká a dravá řeka, tmavá voda s plujícími ledovými krami dosahovala téměř k spodní části mostu, ulicí, která k němu vedla, se hnala tlupa školáků, vyrážejících si navzájem